

LETNIK IV. - 1906.

ZVEZEK 11.

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

SLAP POD RINKO.

KRIŠTOF IN MAGDALENA.

Spisal I. E. Rubin.

Dolga, dolga vrsta let je šla mimo cerkve na samoti in leta so obelila podobe po stenah ter oluščila zid. Beljenje je popadalo po tleh in zidovje je očrnelo. Po kotih je začel rasti mah, bujna trava je poganjala po oknih, streha je pozelenela, po cerkvi in krov stolpa je potemnel. Zapuščena in pozabljena je stala cerkev na nizkem holmu in celo steze so izginile pred njo. Visoka drevesa so stala okoli nje, šumela so v vetru, segala s svojimi vejami čez cerkev in jo zakrivala vase. Kakor da sanja tiho zidovje pod starimi vejami. Tako je bilo na samoti. Daleč okoli tam spodaj je ležalo ravno polje. Komaj

da se je od tam videla cerkev, tako je bila skrita v drevju. Spredaj mimo nje je vodila steza; po njej so se vračali ljudje s polja. Pogledali so gredoč na slepa stekla oken, zadelana z mrežami, v line so pogledali, kjer so videli zvonca, in niso vedeli, ali bi se odkrili ali ne. Vrata so bila velika, okrogla, z veliko ključavnico. Ptice so gnezdile na orgljah in za svetniki na oltarjih, podnevi pa so se izpreletavale po drevju. Tako pozabljeno in zapuščeno je bilo vse na samoti. Čudovito je bilo tukaj v jasnih jutrih, ko je polje okoliinokoli odmevalo v jutranji pesmi. Vztrepetavala so takrat drevesa in solnčni žarki so se uprli v mrtvo zidovje in v zabita okna. Opoldne je bilo

pusto na samoti. Morda je prišel tam mimo truden popotnik in se je počil v senci dreves. A postalo mu je samotno in neprijetno in šel je dalje. Vrane so kričale za njim — in potem je utihnilo vse na samoti. A krasni so bili večeri, kadar so bili jasni in prijazni. Peto je polje naokoli in samota je odmevala v pesmi. Kdor je prišel mimo, je postal in molil je zavzet, morda ni vedel, zakaj. Veličastno so molčala drevesa in staro zidovje je zagrinjalo vase večerne sence. V tišini na samoti je zavladal ob takih večerih sveti strah, da ne veš, ali bi obstal pred njim in molil, ali bi pospešil korak in pobegnil. Taka je bila ta večerna tišina. Ponoči niso hodili ljudje po samoti, saj je bila neprijetna, kot da straši. Pozimi je pobelil polje sneg in cerkev na samoti je ostala v zametih. Vsa pobeljena se je svetila med golimi drevesi čez ravno polje.

Samo enkrat na leto so se sešli ljudje na samoti, ko je bil praznik pri cerkvi. Takrat so začutili, da je samota prazna in zapuščena. Videli so, da so okna zaprašena, da je zid oluščan, da raste mah po kotih. Podobe zunaj na stenah so obledele in komaj se je še poznalo, da je bilo nekdanje slikano. Bogve, koliko časa je bilo že na samoti tako. Navajeni so bili kmetje, da je samota taka. Sv. Krištof je bil naslikan na eni strani, na drugi svetnica Magdalena. Davno so že odpadle noge svetniku in tudi glava ni bila več cela, svetnico pa so bili še bolj obrisali zameti in vetrovi, ker je bila naslikana na severni strani. Nihče ni več vedel, kdo je bil sliki naslikal, tudi se jim je zdelo, da ni lepo, a spadalo je k samoti tako, da bi bilo težko, misliti si jo lično in lepo pobarvano. Prišlo je vse to iz starih časov, in bilo bi čudno, ko bi bila cerkva drugačna. In kadar so začutili, da je cerkev na samoti stara in zapuščena, je bilo to samo v prazničnem trenutku.

Trikrat na dan in ob hudi uri je hodil tja cerkovnik zvonit. Imel je zato veliko hišo v vasi. Tudi to je bilo že od pamtiveka tako. Od davnih dni je cerkovnik vedno isti rod. V cerkovnikovi hiši pa se je zbiralo vse, kar ni imelo svoje strehe. Zbirale so se tam stare ženske in samice in berači so ostajali tam čez noč.

Prišel je tuj popotnik skozi vas pod večer. Poprosil je prenočišča in pokazali so mu pot k cerkovniku. Prijetno mu je bilo tam, kajti našel je ljudi svoje vrste, vse, ki so bili brez doma in brez strehe. Mnogo jih je že umrlo tam. Prišli so in so ostali, ker niso mogli dalje. Posedali so ob peči in živeli ob povestih iz davnih časov in daljnjih krajev... Ustavili so se tam tudi ljudje,

ki so znali igrati na stare citre in drugi, ki so razumeli različne stvari.

Cerkovnik je bil star in pri hiši so bile skoraj same ženske. Razdelile so si hišo, da je imela vsaka svoj kot. Stare so bile vse, mnogo so molile in malo delale. Le včasih so pomagale na polju, pogosto so posedale pri peči in še večkrat so se prepirale. Dolgočasno, brezpomembno in nepotrebno je bilo njih življenje.

A izpremenilo se je to ono zimo, ko je privedla botra Lucija seboj deklico. Tanka je bila in mlada, jedva trinajst let ji je bilo. Zasmejale so se stare, udrte oči, odprla so se od radosti brezzoba usta in nekaj suhih rok je seglo po njej, ko je stopila botra Lucija ž njo v hišo. Tudi cerkovnik je pogledal in dolgi nos se mu je zganil med gubami na licu v smeh.

„Ježeš, kako ji je pa ime?“

Botra Lucija se je nasmehnila in rekla: „Alenica je.“

„No, sedaj je prišla pod svojo patrono.“

Posadile so jo k peči in jo ogrele. Vedele so že zdavnaj vso njeno povest. Nekje v mestu se je bila porodila tako, da je boljše, da se ne govori o tem. Nikjer ni bila doma in zato je spadala v hišo na samoti. Od takrat pa se je začelo novo življenje na samoti. Celo stari cerkovnik je postal vesel. Jemal je Alenico seboj, kadar je šel zvonit. O cerkvi ji je pripovedoval, o oltarjih in o svetnikih, ki so v cerkvi, zvoniti jo je učil in pravil ji je o zvonovih. Alenica ga je gledala tiho, z nevednimi očmi in dobro se mu je zdelo, da jo more učiti, in ni vedel, kaj bi ji še povedal, da bi videla, kako lepo je v cerkvi na samoti.

Takrat so začutili ljudje, da ni lepo, da je dež opral beljenje s cerkvenih sten in da se je oluščil zid. Zbrali so se nekateri in si niso vedeli sveta, kajti res škoda je skaziti samoti, vendar je treba, da je cerkev bela. Šli so in so jo sami popravili in jo pobelili vso. Prišli pa so drugi in so zapazili, da ni več podob na stenah. Razjezili so se in se prepirali na vasi. Tuja je poslej postala ljudem cerkva, kakor da se je grešna roka dotaknila stare svetinje. Hoteli so, da bi prišel dež in bi izpral beljenje, da bi bilo zopet, kakor je bilo prej. Na vsem polju naokoli se je videlo, da se ne skriva staro zidovje več pod košatimi drevesi.

Prišla pa je huda zima in je zamela polje in sneg je obložil cerkev z zameti. In spomladi so bučale vihre in deževalo je neprestano. In glej! Odpadlo je beljenje in cerkev na samoti je bila zopet skoraj prav taka, kakor nekdanje. Le

svetniki na stenah so bili skaženi, polpobeljeni, polodkriti, da se ni poznalo, kaj je na njih.

In prišel je takrat, ki ga je prinesla pot kakor nalašč. Brez strehe je bil, brez doma in zato je prišel na samoto. Ustavil se je tam ob poznem mraku samotni popotnik, pogledal je na podobe po stenah in se utrujeno zamislil. Vrane so se dvignile z dreves. Dolg je bil, suh in bled. ni se bal svete tišine. Toda noč je prišla in posegla s črnimi sencami čez vse polje. Zato se je popotnik dvignil in je odšel v vas.

Obsedel je pred hišo pri cerkovniku, kajti tam so ostajali berači čez noč. Prisedel je cerkovnik in prisedle so ženske in Alenica. Vedeli so, da spada tudi ta popotnik sem.

„Kam si namenjen, popotnik?“

„Naprej, vedno naprej, daleč po svetu.“

„Zakaj nisi ostal doma?“

„Nimam doma . . .“

Zamislili so se vsi in molčali.

„Lepo je po svetu.“

„Lepo, povsod je lepo. Lepo je tudi na tej samoti.“

„Zvečer je tam posebno lepo.“

„Zakaj pa nimate podob na stenah?“

„Prebelili smo cerkvico in zdaj je tako, lepše je bilo prej.“

„Jaz bi vam hotel podobe popraviti, saj sem slikar in znam slikati.“

Razveselil se je stari cerkovnik, začudile so se ženske, Alenica se je pa občudovaje zagledala v tujega popotnika. Zamišljeno je gledal slikar predse, svetil se mu je blede obraz in svetile so se njegove črne oči. Nikdar še niso videli človeka, ki bi bil kaj takega. Bogve, kdaj je že umrl oni, ki je bil naslikal svetega Krištofa in Magdaleno! In zdaj je prišel zopet tak človek v vas! Vstal je cerkovnik in je odšel po vasi ter naznanil, da je prišel v vas slikar, ki jim poslika cerkvico! Sešli so se vaščanje in se posvetovali. Tudi tisti so prišli, ki so se jezili nad onimi, ki so jim bili izpridili samoto.

„Kot nalašč je prišel ta človek!“

„Jesti mu damo in prenočišče in delati sme. Naslika naj, kakor je bilo prej, ker se tako najbolj poda samoti.“

„Dà, čisto tako naj naredi, tako bo najlepše!“

Zavili so od veselja v krčmo in pili od velike radosti. Vsi so bili zopet prijatelji. Kajti dolgčas je bil v vasi in na polju, odkar je bila samota pobeljena. Tudi slikarja so poklicali tja, da se veseli ž njimi.

„Slikati znaš, praviš . . .?“

„Znam.“

„Naslikaš nam na stene, kakor je bilo. Ali boš?“

„Bom.“

Dali so mu piti in pil je, a vesel ni bil.

„Jedel boš po hišah zato in stanoval v hiši pri cerkovniku. Učen človek si, da znaš slikati.“

„Sveti Krištof mora imeti veliko palico, od vrha do tal je segala, a zamet je oluščil omet. Ravno tako napravi kot je bilo.“

„Ravno tako.“

„Svetnica Magdalena mora imeti molek v roki zdaj je tam vse prebeljeno.“

„Vse bo, kakor hočete.“

Veseli so bili, da so našli takega človeka, zato so pili pozno v noč. Tudi cerkovnik je pil ž njimi in vesel je bil, kakor že davno ne več, kajti niti zvonci v cerkvenem stolpu niso peli tako, odkar so bili prebelili staro zidovje, a poslej bo zopet vse dobro. Pozno sta se vračala s slikarjem domov. Jecljaje mu je pripovedoval, kakšen mora biti svetil Krištof in kakšna mora biti svetnica Magdalena.

„Dolg nos je imel“, mu je pravil, „in gosto brado okoli obraza, velike lase in debele oči, kajti živel je bil v samoti in je prenašal ljudi čez reko. Malega Jezusa nosi na rami in Jezus ima v rokah svet. Magdalena pa mora imeti rumene lase, dolge, da ji pokrijejo ves goli život, kajti tako je živila.“

Takoj drugi dan je začel slikar slikati pri cerkvici na samoti. Jasno jutro je ležalo nad poljem okoli, drevesa so šumela nad cerkvijo in vrane so veselo kričale. Prišli so vaščanje in so videli, kako pada beljenje s podob, kako se odkriva vse, kar so videli nekdanj. Zadovoljno so prikimali in odhajali razburjeni domov. Prišel je tudi cerkovnik, ženske so prišle in ž njimi Alenica. Gledali so slikarja oddaleč in veselila so se njih srca.

„Sam Bog nam ga je prinesel!“

Ko so odšli, se je naslonil slikar-popotnik na zid in se zagledal na polje okoli samote. Tišina je ležala nad ravnino. Vzel je čopič in začela je rasti pokrajina okoli svetnika Krištofa. Kakor polje naokoli je bila.

Ko je bilo poldne, je prišla Alenica zvonit. Obstala je pred sliko in gledala. Ozrl se je slikar po nji, zamišljeno so gledale njegove utrujene oči. Obstala je in si je komaj upala pogledati vanj.

„Jest pojdite!“ je dejala in stekla.

A. BUGEREAU: PRED AMORJEM.

Odložil je čopič in odšel za njo v vas. Po stezi med žitom je šla pot, tiha, kakor pozabljena.

Zvečer so posedali pred hišo, ženske so govorile o božjih potih in Alenica je sedela med njimi. Nič ni govorila, nikdar ni videla tega, o čemer so pripovedovale ženske, a hotelo se ji je tja, da bi tudi videla, kako je lepo po svetu.

Tako je slikal slikar dan za dnem, od jutra do večera. Govoril je malo z ljudmi, molčeč je bil in tih. Privadili so se ga, in zdelo bi se jim bilo čudno, če bi bil drugačen.

Zvečer je slikar stal zamišljen ob cerkvenem zidu in gledal v svet. In zgodilo se je, da se je zazibalo žito ob stezi in da je zašumelo v večeru. In prikazal se je obrazek poln sanj. Obstala sta si nasproti in se gledala oddaleč. Utihnil je za trenutek šepet po drevju, šum po polju.

„Pridi bliže, Alenica!“

Približala se je brez besed . . . Stala mu je blizu, roka v roki . . . Položil je slabotno roko na njene temne lase in njena glava se je sklonila na njegove prsi.

„Kako si zašla sem, v to samoto?“

„Brez doma sem bila, brez strehe, in taki prihajajo vsi na samoto.“

Pomislil je in je čutil, da je tudi on tako prišel sem.

„In tu boš zvenela, rožica!“

„Moje želje pa hočejo dalje . . .“

„Ali ne moreš z menoj . . .?“

Zatopile so se vase njiju oči. Čutila sta sveto tišino in strah pred njo ju je združeval. Obstala sta v objemu, da ju je zakril mrak. Veličastno je zašumelo polje, skrivnostno so zašepetala drevesa.

„In kaj te je pripeljalo k meni?“

„Sama sem in ti si sam.“

Naslonila sta se ob zidu in sta zasanjala. Zakričale so vrane po drevju in ju vzbudile. Neprijeten je bil njih glas, a samota ni mogla biti brez njih. Vrnila sta se v vas.

Taki so bili večeri na samoti; taka povest se je godila v njih. Pogosto so zamigljale zvezde na nebu, ko sta stali ob cerkvi dve senci v sanjavih objemih. In vse polje, kakor da je slutilo, da je zopet življenje na samoti.

Nakrat je nastalo po vasi šumenje. Prišli so bili namreč zopet ljudje gledat slikarja in podobe, a niso bili zadovoljni. Zmigavali so z glavami in niso pritrdili. Tudi cerkovnik ni več govoril s slikarjem. Zakaj nima svetnik Krištof tako debelih nog, kakor jih je imel preje? Suh je in slaboten! Zakaj nima brade, da je sedaj

čisto podoben slikarju? Potoka ni naslikal, samo polje. Kje je potok, ki je čezenj nosil ljudi in Boga?

In prišli so drugi, ki niso zaupali slikarju in so rekli:

„Brezverec je, niti ne ve, da je nosil sveti Krištof Boga čez reko!“

„Zakaj nima svetnica Magdalena rumenih las, da bi ji pokrivali ves život? Ne ve, da je živela dolgo let v otlini! Zakaj nima takega obraza, kakor popreje? Vemo, komu je podobna . . .“

Prišle so ženske in so sklepale roke.

„Tako mlada, fej! Taka bo, kakor mati!“

Ko se je vrnil nekoč slikar zvečer domov, ni nihče govoril ž njim. Cerkovnik ga je pogledal grdo in ženske so godrnjale med seboj.

Prišli pa so možje in so rekli:

„Odkod si ti, ki ne poznaš naše vere? Kako si upaš, pritepenec, skruniti svete stene? Zakaj si to naslikal?!“

Dvignile so se pesti, zagorele so v srdcu oči.

Nič jim ni odgovoril na to, saj ni vedel zakaj govoré tako, zakaj se mu je naslikalo tako, kakor se je naslikalo.

„Zakaj nisi naslikal debelih nog in brade? Kje je potok? Ali ne veš, da je nosil sveti Krištof ljudi čez potok? Zakaj je svetnica Magdalena tako mlada? Kje ima molek? Zakaj je nekomu podobna . . .?“

Zaiskrile so se oči od užaljenosti.

Ljudi je slikal kot svetnike! Take ljudi, ki je morda grešil ž njimi!“

„Pojdi, brezverec in izbriši, kar si naslikal!“

„Pojdem . . .“ je odgovoril.

Obstali so in so bili zadovoljni, da ni ugovarjal. A prišle so ženske, pomolile so mu suhe pesti pred oči, zijale so vanj brezzobe čeljusti in udrte oči so žarele iz suhih obrazov.

„Ti zapeljivec . . .! Ti pohujšljivec!“

Odšel je v noč . . . Dolga je bila njegova senca, ki je padala na pot. Neprijazna je bila noč na samoti, nemirno je bilo polje. Skrila se je vas in šum je izginil v njej . . .

Prišel je do cerkve. Obstal je in se ozrl naokoli. In prigodilo se je, kakor preje že tolikokrat. Obstala je pred njim kot senca . . .

„Ti res greš . . .?“

„Grem v svet . . .“

„Sam?“

„Sam, ker ne moreš z menoj.“

„In jaz ostanem sama?“

Trdo so se stisnile njiju roke.

„Tam sva na podobah oba . . .“ Zdaj se je šele zavedel, da je to res in je začutil krivdo v svoji duši.

„Zakaj si to storil?“

„Ne vprašuj, saj ni odgovora! Zgodila se je povest v samoti in ostala sva tam na veke.“

„Šla bi s teboj.“

„Ne moreš. Neprestano kleči Magdalena, brez obstanka nosi Krištof breme.“

Zajokala je in se stisnila ob njem, senca se je zazibala ob sencí . . . Pokleknila je in dvignila roke. Zahrepenele so želje v daljavo. Trepetale so v solzah oči. On pa je odšel. Ozrl se je še, noga je sama obstala, a izginil je v noč. Postajal je na poti in se oziral. Zaszvetilo se je v noči, videle so se stene s podobami. Slabotna senca je stala ob starem zidu na samoti in je izginjala . . . Zatrepetala je noč na polju in zagrnila vse ravno polje.

Sešli so se drugi dan sosedje in se posvetovali, kaj storiti, kajti tuji in neznani človek je oskrunil cerkvico na samoti. Sprli so se med seboj in si očitali pregrehe in veliko nepredvidnost. Nato so poslali po vaškega zidarja, da je šel in prebelil vse, da bi ne bilo pohujšanja in da bi se pozabilo in izbrisalo, kar se je bilo zgodilo.

Pusta je postala samota, kakor oskrunjena. Ljudje so se je ogibali. V nočeh pa je prihajala slaba senca, obstajala je na samoti in poslušala noč, ki je hitela mimo. In nekoč je izginila ALENICA v noči za vselej . . .

Prešli so časi. Zima in zameti so oluščili beljenje. Pomrli so med tem stari ljudje, ki so pomnili, kako se je vse to zgodilo. Mlajši pa so se privadili zopet cerkve na samoti in so si mislili, da ne more biti drugače. Bolj in bolj so se kazale žive podobe izpod beljenja. Prišel je dež, sneg, veter, vihar je privil čez polje in pral po stenah. Izpral in izgloidal je z zidovja ves omet, mah je porastel kote in trava je zrastle po strehi. Sliki pa sta ostali!

Tako stoji samota. Drug cerkovnik je sedaj, druge ženske so napolnile hišo, drugi ljudje brez strehe prihajajo tja čez noč. Pozabljena je povest, ki se je bila zgodila na samoti v tihih nočeh ob starem zidovju, na katerem sta mladi Krištof in mlada Magdalena.

SUŠENJE DUHANA.

FRANCOSKO GLEDIŠČE V SREDNJEM VEKU.

Spisal Friderik Juvančič.

Pod razvalinami grško-rimske kulture je ležalo med drugim skoraj pol-drugo tisočletje pokopano tudi klasično gledišče. Porodilo se je bilo iz naročja starega verstva ter je leglo s tem tudi v grob. Nova religija s svojimi strogimi, resnobnimi nazori je obsojala prej veljajoče pojme o bistvu in smotru življenja, prepovedovala je sovraštvo in druge strasti, ki se pač ne strinjajo z askezo in samozatajevanjem, ki so pa bile duša stari tragediji, ki je morala izginiti s površja v onem trenutku, v katerem si je krščanstvo priborilo odločevalen vpliv v kulturnem življenju.

Vendar ljudstvo estetiškega uživanja ni hotelo popolnoma pogrešati. Iskalo ga je, kjer ga je moglo, nahajalo pa najčešče v cerkvi, ki je s sijajem svojega hitro razvijajočega se kulta delovala na čutila in na misli vernikov obenem. V cerkvi je povzdigoval narod srce k svojemu Bogu, tam so govorili po svečeniških ž njim očaki in proroki, tam so se verniki v duhu shajali s svetimi apostoli. In Izveličar sam je prihajal med svoje ljudstvo, ki ga je spremljevalo na križevem potu in skesano trkalo na prsi pri vsakem novem darovanju.

Krščanski obred je že v svojem bistvu dramske narave. Skoraj nikjer ne pogrešamo v njem zanimivega, čestokrat pretresujočega dejanja, dasi se nam večjidel predstavlja le simbolično. Tudi nahajamo v vseh važnejših delih svečanega kulta docela razvit dialog, ki se spočetka najbrže ni bil delil na uloge. Ko se je pa sčasoma narodov jezik začel oddaljevati od cerkvenega, je bilo treba gledati na to, da se ljudsko zanimanje povzdigne s kolikor mogoče živim predavanjem svetopisemskih in drugih tekstov, katerih dejanja so v to svrhu začeli svečeniki pozneje deloma uprizarjati in tako polagati temelj liturgiški drami. V začetku so se predstavljale pač le najenostavnejše slike, kakor označilo angeljevo pastirjem, prihod svetih treh kraljev itd. Šele pozneje so se vpeljali prizori iz življenja apostolov, svetnikov in prorokov; najvažnejšo snov pa je podal pasijon, čegar uprizarjanje je ostalo v navadi do današnjega dne.

Dokler je bila liturgiška drama del kulta, se je predstavljala seveda vedno v cerkvi ter v latinskem jeziku, in predstavljalci so bili le duhovniki, ki so se strogo držali svetopisemskega besedila. Polagoma pa se je začel širiti tekst s pomočjo posvetnih elementov, vulgarni jezik je

izpodrinil latinščino, in cerkev je prepustila tudi predstavljanje lajkom. Kleriki so obdržali le še nekako vodstvo preštav in najvažnejše vloge v igrokazih, ki se odslej pač niso več uprizarjali v cerkvi sami, temveč le v njeni bližini.

Med najstarejše drame te vrste, ki so se nam ohranile, je šteti igro „Adam“, delo neznanega pisatelja iz dvanajstega stoletja. Iz tehniških opazk avtorjevih se da sklepati, da se je igralo takrat že na trgu pred cerkvijo, kajti predstavljalec Boga ima na koncu svoje vloge opazko, da naj odide v cerkev (*vadat in ecclesiam*). Na drugem mestu pa stoji, da naj se hudiči gonijo po trgu (*daemones discurrent per plateas*). Igra obsega 1300 verzov in je pisana v starofrancoskem jeziku, le opazke so latinske, in v odmorih prepeva zbor latinske pesmi. Sličnih liturgiških dram poznamo okoli štirideset. Vse so pisane v nekaki čudni mešanici francoščine in latinščine. Angelji in svetniki govore najrajše latinski, ljudstvo pa se izraža francoski.

V trinajstem stoletju prevladuje narodov jezik, v štirinajstem pa se igra skoraj izključno francoski. Najbolj priljubljena snov postanejo takozvani „Marijini čudeži“ (*miracles de Notre-Dame*). Mati Božja vrne na smrt obsojeni detomorki na grmadi otroka ter jo tako reši smrti. — Prijatelj žrtvuje za gobovega prijatelja, da bi ozdravel, svoja dva otroka, katera mu Mati Božja zopet obudi, itd. — Med Marijine čudeže spada tudi igra „Robert vrag“ (*Robert le Diable*), delo neznanega pisatelja iz štirinajstega stoletja. Robert, sin normanskega vojvode, je velik grešnik. Ropanje in požiganje sta mu edina zabava. Z mečem v roki zasleduje svojo lastno mater, koje solze ga za trenotek omehčajo.

„Zakaj sem od Boga proklet?“ jo vpraša.

In prestrašena žena mu pove, da je bila zaman prosila Boga, naj ji da otroka. Ker je nebo ni uslišalo, obrnila se je do pekla, in sad njene pregrešne želje je postal Robert. V strahu pred večnim pogubljenjem sklene sin, potovati v Rim ter prositi papeža odveze. A zločinstva Robertova so nešteta, in papež sam se ne upa, dati mu odvezo. Pošlje ga pa k puščavniku-svetniku, kateremu Mati Božja sama razodene, kako mu je ravnati s hudodelcem. Za pokoro se mora Robert delati nemega in bebastega in uživati sme le pasjo hrano. S capami pokrit pride pred cesarja, in ljudstvo ga zasramuje. Cesar mu ponudi jedi in pijače, toda berač ne sprejme nikake miloščine. Pobira le, kar psom ostaja, s psi tudi stanuje pod stopniščem. V največji vojni nevarnosti pa zapusti svoje bivališče in kot ne-

poznat vitez reši cesarja in državo. Toda ko zopet odlaga bojno opravilo pod stopniščem, opazuje ga cesarjeva hči, ki razodene svojemu očetu beračevo tajnost. Robert se dela nemega in noče ničesar razumeti. Tu pa se prikaže puščavnik, ki odveže grešnika grehov in pokore, in cesar da Robertu svojo hčer za ženo.

V petnajstem stoletju dobi verska drama ime „misterij“ (*mystère*). Beseda ni najbrž v nikakem sorodstvu z grškim *μυστήριον*, temveč je nastala iz latinskega *ministerium* (primerjaj italijanski *funzione*, španski *auto* in grški *δραμα*). Pred tem časom so se imenovale tako le neme igre, nekake žive podobe, slične današnjim pantomimam in baletom. V petnajstem stoletju pa obsegajo misteriji vsakovrstne resne snovi iz življenja očakov, prorokov, apostolov in svetnikov, in med njihovim uprizarjanjem ter onim „Marijinih čudežev“ ni nikake razlike več. Dele se na misterije starega testameta in misterije novega testameta (pasijon in dejanja apostolov), dalje na misterije svetnikov in na misterije posvetne vsebine, kakor „Orleanski misterij“ (*Mystère du siège d' Orleans*), „Razrušitev Troje“ (*Destruction de Troie*) itd.

Malone vsi misteriji so pisani v osmerozložnih rimanih verzih. Prolog obsega ekspozicijo snovi ter poziv na občinstvo, naj mirno in pazno posluša. Ker je bil obseg skoraj vsakega misterija zelo velik — brata Arnoul in Simon Greban sta opisala n. pr. v 62000 verzov obsezajočem misteriju *Les Actes des Apôtres* zgodovino delovanja vseh apostolov — so se morale predstave deliti na več dni, in ako se je igralo le ob nedeljah in praznikih, na več tednov. Vsak dan se je zaključila predstava s svečanim *Te Deum laudamus*.

Več mesecev pred uprizoritvijo misterija so se pričele zanj priprave. Po mestu in okolici so se vršili slovesni izprevodi z godbo na čelu, glasno oznanujoč bodočo predstavo (*cry du mystère*), ki je imela postati za tisti kraj prava narodna slavnost. Glediška „bratovščina“ je gradila s pomočjo vseh blagonaklonjenih meščanov oder, ki je bil navadno okolu petdeset metrov dolg in približno trideset metrov širok. Igralci so se učili svojih ulog, ki niso bile baš kratke, kajti včasih je moral en sam igralec govoriti na tisoče verzov. Na dan predstave pa je prihitelo ljudstvo od blizu in od daleč na lice mesta. Po zapuščenih ulicah so bile razpostavljene straže, kakor ponoči, da varujejo imetek ter vzdržujejo red. Igralo se je, kakor že omenjeno, pod milim nebom. Scena se ni izpreminjala, in tudi igralci, katerih je bilo

včasih na stotine, so bili vedno vsi na odru. Na vzvišenem prostoru je prisostvoval predstavam sam Bog z angelji in godbo. Ker so se predstavljale na neizpremenljivem odru druga za drugo stvari, ki često niso bile krajevno in časovno v nikaki zvezi, seveda tudi ni moglo biti govora o kaki enotnosti dejanja. Dekoracija je bila zelo enostavna: kup prsti je predstavljal Oljsko goro, mala luža je bila morje, stol je markiral kraljevsko palačo, tablica z napisom je naznanjala lego mesta ali dežele.

Igralo se je z veliko vnemo. Tako pripovedujejo kronike, da je leta 1437. v Metz u nek župnik tako realistično igral ulogo Mesije, da so ga morali po predstavi, v kateri je imel govoriti na stotine verzov ter viseti več ur na križu, dolgo časa obupati k življenju. Pri isti priliki so rešili le s težavo tudi predstavljalca Jude Iškarijota, ki se je bil tako pravilno obesil, da je ostal še več ur po predstavi nezavesten.

Ženske uloge so izvajali po navadi moški, le redkokdaj ženske. Dobri igralci so želi obilo hvale in slave. Tako pripoveduje kronist o neki osemnajstletni deklici, ki je igrala leta 1468. v Metz u v nekem misteriju svojo nad dva tisoč verzov obsegajočo ulogo tako izvrstno, da se ji je vse čudilo. In za plačilo bi jo lahko zavidala najmodernejša igralka: dasi je bila nizkega rodu, naglaša kronika, jo je vzel kmalu potem za ženo plemič s slovitim imenom Latour.

Igralcev po poklicu srednji vek ni poznal, ampak vsako večje mesto je imelo svoj „oder“ (*puy* = *podium*) ali svojo „bratovščino“ (*confrérie*), ki je skrbela od časa do časa za predstave, prav kakor še dandanes diletantska društva v onih krajih, kjer ni gledišč s profesionalnimi igralci. Sodelovali so vsi stanovi: duhovniki, plemenitaši, uradniki, posebno pa rokodelci.

Največje in gotovo tudi najvažnejše glediško društvo je bila takozvana „Pasijonska bratovščina“ (*Confrérie de la Passion*) v Parizu. Po imenu se ta družba omenja prvokrat v neki listini iz leta 1380., v kateri se opisuje nesreča dveh njenih članov, ki sta imela pri predstavah skrbeti za peklensko grmenje in ki sta bila ranjena vsled eksplozije nekega topa. Kralj Karol VI. je pripoznal pariški „Pasijonski bratovščini“ leta 1402. privilegij, da sme le ona predstavljati misterije v Parizu. V istem letu je najelo to društvo veliko dvorano v bolnici sv. Trojice ter je prirejalo od tega časa dalje ob nedeljah in praznikih redne predstave. To je bilo prvo stalno gledišče na Francoskem. Uspeh predstav je bil, osobito v prvih desetletjih, velikanski. Seveda so se pred-

stavljale izključno drame religiozne vsebine. Ker je pa gledišče prehajalo vedno bolj in bolj v posvetne roke, in so igralci počeli gledati na to, da zadovolje banalni okus srednjeveškega občinstva, so začele svetopisemske igre polagoma izgubljati svoj resni značaj. Marsikak častljiv očaj se je izpremenil sčasoma v stalno karikaturu. Vsled teh in drugih hib je nastopil leta 1542. pariški parlament z vso energijo proti „Pasijonski bratovščini“. Očita ji, da njeni člani nimajo pravega smisla za umetnost, da pačijo jezik in zapeljujejo ljudstvo, ki se že na vse jutro tare okoli gledišča, namesto da bi zahajalo k službi božji. Ker se pa razmere le niso izboljšale, je vzel parlament leta 1548. družbi pravico predstavljati misterije, pustil ji je pa glediški privilegij za Pariz. To je bil smrtni udarec za „Pasijonsko bratovščino“. Poizkušala je s posvetnimi igrami in se zatekla celó v zavetje staroklasične umetnosti, kar pomenja nekak prvi svit vzhajajoče renesance. Toda njene ure so potekle. Vstajajoči humanizem in procvitajoča italijanska umetnost sta ji zatisnila v šestnajstem stoletju oko na veke.

* * *

Dočim so se, kakor omenjeno, sledovi klasične tragedije iz raznih vzrokov zgodaj pogubili, se je ohranila tradicija stare komedije bržkone skozi ves srednji vek, seveda le v preostankih, ki so ugajali okusu in duhu onih časov. Latinske igre so se predstavljale kvečjemu v šolah, kakor je bilo to v navadi tudi pozneje, v sedemnajstem in osemnajstem stoletju, a imele so na razvoj narodnega gledišča malo ali nič vpliva. Kar je živelo v narodu, to so bili spomini na razne burke starega karnevala in drugih slavnosti, katerih cerkev nikdar ni mogla popolnoma zatreti. Stari *histrion* ni nikoli izgubil s pozorišča, nahajamo ga v vseh dobah in na vseh krajih, ki so v zvezi s predkrščansko kulturo. Tudi v malih skupinah so zabavali glumači ljudstvo, kakor so mogli in znali, izrabljajoč stare motive in išoč novih.

Brezdvomno je tekla tudi srednjeveški komediji zibelka v cerkvi, dasi ne moremo reči, da se je razvila tako izključno iz religiozних običajev kakor svetopisemska drama. Pustni praznik (*Fête des Fous*), preostanek starih bakanalij, se je praznoval v začetku srednjega veka še v cerkvi sami, in najvažnejši del te slavnosti je bila takozvana „vesela pridiga“ (*sermon joyeux*), ki ni bila nič drugega nego improvizirana parodija cerkvene propovedi. Ko je pa pozneje cerkev

pognala pustne norce čez prag, so se zatekli v gledališče, in tam nahajamo „veselo pridigo“ v obliki komičnega monologa tako v bibliški kakor v posvetni drami. Toda tudi samostojno so se predstavljali „monologi“; kot tip nam lahko služi „Bagnoleški strelec“ (*Le Franc-Archer de Bagnolet*), ki se nam je ohranil iz petnajstega stoletja, dasi mu pisatelja ne vemo.

Takozvani „strelci“ so bili nekaka meščanska garda, katero so morale občine vsled kraljevskega ukaza same vzdrževati. Že iz tega vzroka so bili jako nepriljubljeni, in ljudstvo jih je zasramovalo, kjer je le moglo. Tudi naš monolog služi temu smotru. „Strelec“ Pernet je bojaželjen človek in ve prav mnogo pripovedovati o svojem junaštvu. Ne boji se nikogar, „ki nima več kot štirinajst let“. Tudi nad kure, race in gosi si upa, „kadar njihovega gospodarja ni blizu“. Sploh se boji le nevarnosti, drugega nič. Nekoč je bil v boju vjel sovražnika, toda ko ga je ta začel daviti, klical je hrabri Pernet na pomoč, in ko so prihiteli tovariši, se mu je posrečilo pobegniti. Ko tako govori, ugleda ptičje strašilo! Takoj pade na kolena in začne moliti. Med tem podere veter strašilo. Pernet se opravičuje, da on ni streljal. Slednjič opazi, da ima slamnatega moža pred seboj, in zgrabi ga tolika jeza, da raztrga strašilo na kosce in tako „reši svojo čast“.

Zabave željni narod pa si je prikrojil tudi religiozno dramo po svojem okusu, brž ko je popolnoma zapustila cerkvena tla. Posvetni, čestokrat satirični momenti so se začeli vtihotapljati v sveta dejanja. Škofje, kardinali in celo papeži se mnogokrat prav nič ne razločujejo od navadnih grešnikov, kralji in kraljice se kažejo v slabi luči. Kritika šarlatanstva in licemerstva postane priljubljen tema: komedija poganja svoje kali v okviru religioznega igrokaza.

Najvažnejši vir starofrancoskega posvetnega gledališča pa je morebiti dramatizacija. V srednjeveških epih prevladuje povsodi jako živahen dialog, katerega ni bilo težko deliti na uloge, posebno ako pomislimo, da je imel pri tedanjih predstavah veliko besedo takozvani igrovodja (*meneur de jeu*), ki je one dele dejanja, ki se niso dali spraviti v razgovor, gledalcem kar prečital, ali pa po svoje razložil. Ustmeno predavanje epskih pesni, ki je bilo v onih časih v navadi, je zahtevalo že itak več ali manj dramskega vznosa, in ni se čuditi, da je srednjeveškimi pesnikom-pevcem razmeroma zgodaj prišlo na um, podajati svoja dela v dramski obliki. Zato je med prvimi originalnimi igrokazi, ki so

nam znani, in med istočasnimi epskimi tvorbami razlika razmeroma nevelika.

Mestece Arras v severni Franciji, v stari provinciji Artois, je imelo bržkone prvo francosko gledališče posvetnega značaja, dasi pri tem seveda ne smemo misliti na kake redne predstave ali na kako stalno glediško družbo v modernem smislu. Tam je živel proti koncu dvanajstega stoletja slavni menestrel Jean Bodel, od katerega se nam je ohranil veliki epos *Chanson des Saisnes* (Saksonska pesem), razna manjša dela in pa znameniti igrokaz *Jeu de Saint-Nicolas*, čegar snov je zajel Bodel sicer iz stare legende o svetem Nikolaju, ki je pa po svoji kompoziciji vendar posvetnega značaja. V igri, ki obsega 1500 osmerozložnih rimanih verzov, nastopa dvaindvajset oseb. Dejanje je sledeče:

V križarski vojni poklekne neki bojevnik pred kip svetega Nikolaja, proseč svetnika, naj ga obvaruje smrti. Vsa vojska pogine, le našemu junaku se nič ne zgodi. To izve poganski kralj (v starofrancoski književnosti se mohamedanci imenujejo pogani), ki hoče poizkusiti svetnikovo moč, in ki v to svrhu poveri ves svoj zaklad svetemu Nikolaju, hkratu pa da razglasiti, da svojega imetja ne bo več zaklepal. Seveda mu še tisto noč vkradejo trije potepuhi zaklad. Kralj se raztogoti in obsodi ubogega vojaka na smrt. Toda med tem gre svetnik k tatovom, katere najde v krčmi, ter jim zapove, da morajo ukradeni denar nemudoma vrniti, kar se tudi zgodi. Prizor v gostilni, kjer popivajo tatovi v družbi krčmarjevi, je najzanimivejša točka vsega igrokaza in je za one čase mojstrski izdelan. Stvar se zaključuje s pokristjanjenjem poganskega kralja in njegove vojske.

Tudi drugi francoski dramatik, ki nam je po imenu znan, namreč Adam de la Halle, je rodom iz Arrasa. Pisal je v trinajstem stoletju, in njegova dela nimajo že skoraj nikake liturgijske primesi več. V literatskem krogu svojega rodnega mesta (*Confrérie des jongleurs et bourgeois d'Arras*) je veljal truver Adam de la Halle, s priimkom „Grbavi“ (*le Bossu*), za umetnika prve vrste, vendar je moral zaradi raznih satiriških napadov na oblastva zapustiti Arras ter oditi v Douai. Okoli leta 1282. je potoval v Italijo, kjer je živel do svoje smrti. Poleg mnogobrojnih drugih del sta ostala njegova dva izvrstna igrokaza: *Jeu de la Feuillée* in *Jeu de Robin et de Marion*.

Prva teh iger je nastala okoli leta 1260. v Arrasu. Svoje ime ima od vrtno lope, v kateri ali ob kateri se je v obliki majnikove slavnosti

predstavljala. V njej slika Adam de la Halle svoje someščane, pred vsemi svojega lastnega očeta, ki boleha na strahoviti skoposti, tako da ga vsi arraški zdravniki ne morejo ozdraviti. Dalje slika duhoviti pisatelj v svoji igri kramarje, krčmarje, menihe, norce itd. na tako izboren način, da njegova satira spominja na dela Molièrova.

Jeu de Robin et de Marion je komična opera, za katero je pisatelj zložil tudi godbo. Po vsebini je pravzaprav dramatizirana pastorala. Robin, ljubimec Marionin, je tepec. Vitez, ki bi ga pri lepi pastirki rad izpodrinil, ga neusmiljeno pretepava, a Robin mu tega ne zameri. Marion mu ostane zvesta. Sedeč na zeleni trati misli le na svojega ljubčeka in prepeva:

*Robin m' aime, Robin m'a,
Robin m'a demandée, si m'ara.*

Igra, ki se konča s poroko in plesom, se je predstavljala prvič leta 1283. pred francoskim dvorom Karola Anjouskega v Neapolju in spada med najsimpatičnejše pojave starofrancoske glediške literature.

Ker so se omenjene glediške družbe in bratovščine bavile skoraj izključno s predstavljanjem religioznih dram, je počelo nedostajati igralcev za razvijajočo se komedijo. Šele v štirinajstem stoletju se ustanove društva, katerih razvoj postane vitalnega pomena za francosko gledišče. Med najvažnejše spada pariška „Bazoša“ (*Royaume de la Basoche*), katero so tvorili uradniki parlamentarne prokurature. To društvo, čegar privilegije je potrdil leta 1303. kralj Filip Lepi, si je zadalo nalogo, skrbeti za razvoj posvetnega gledišča, in njegovi člani so predstavljali satirične veseloigre, kojih snov je bila navadno zajeta iz sodnega življenja. Ker so pa kaj radi napadali kralja samega in razne visoke osebe ter se tudi vmešavali v politiko, so bili v vednem boju z dvorom, a parlament jih je ščitil ter jih celo podpiral z denarjem. Leta 1790. se je zajedno s parlamentom razpustila tudi Bazoša. — Slično društvo so tvorili tudi pariški sodni uradniki (*Basoche du Châtelet*). Tudi v večjih provincialnih mestih, v Lyonu, Rouenu itd., nahajamo podobne uradniške zveze, ki prirejajo o raznih slavnostnih prilikah glediške predstave.

Nekoliko drugače je bilo organizovano društvo, ki je nosilo ime *Enfants sans souci*, in čegar člani so se oblačili, kadar so se shajali, v pisano obleko. Na glavi so nosili čepico z oslovskimi ušesi in zvončki. Bržkone so v sorodu z že omenjenimi našemljenimi glumci, ki so svoje-

časno prirejali razne norosti in so parodirali izvestne cerkvene običaje in osebe, in katere nahajamo tudi v osebah dvornih norcev. Dočim se je imenoval predsednik bazoše „kralj“, je nosil načelnik društva *Enfants sans souci* ime „knez norcev“ (*Prince des sots*), njegov namestnik pa se je zval „nora mati“ (*Mère sotté*). Društvo *Enfants sans souci* se je zasnovo bržkone šele v drugi polovici štirinajstega stoletja. Njegovi člani so bili mladi ljudje brez pravega poklica, odtod tudi ime; tvorili so tedanja „bohème“.

Komični repertoar srednjeveškega gledišča ni bil nič manj bogat nego resni. Igre so delili na šaloigre (*farces*), burke (*soties*) in moralne igre (*moralités*).

Takozvane moralne igre so bile pravzaprav le dolgočasne alegorije brez vsake umetniške vrednosti. Povečjem niso bile drugega nič nego dramatizovane epske pesmi didaktične vsebine.

Večjega pomena so bile burke. Imenovali so se *soties*, ker so jih predstavljali takozvani norci (*sots*), glumci v pisani obleki, z oslovskimi ušesi in s kraguljčki, kakoršne nahajamo že v starih saturnalijah, in kakoršni so nastopali, kakor že omenjeno, tudi pri pustnih veselicah. Društvo *Enfants sans souci* se je pečalo osobito s to vrsto iger, ki so bile vseskozi satirične narave in so imele nalogo, izvrševati kritiko vseh stanov in institucij. „Norcem“ je bilo vse dovoljeno, in smeli so brez strahu zalučiti najtrpkejše resnice posvetni in cerkveni gosposki ter celo papežem in kraljem v obraz. Zato so bile slične družbe važen faktor v tedanjem političnem življenju, in njihova naklonjenost je bila za vsako stranko velikega pomena.

Največje vrednosti z umetniškega stališča je pa srednjeveška šaloigra (*farce*), ki pravzaprav nima drugega namena nego zabavati, dasi je tudi mnogokrat satirična. Že omenjene „bazoše“ so se pečale ponajveč s predstavljanjem iger te vrste, kojih snov je bila navadno zajeta iz sodnega ali družinskega življenja, in katere so gotovo najpopolnejši produkt francoskega gledišča v srednjem veku. Zato jih renesanca tudi ni zadušila, kakor je zadušila bibliško dramo, ampak ostale so temelj, na katerega je mogel z uspehom zidati Molière.

Najbolj znana igra te vrste in gotovo najboljšo delo starofrancoske glediške literature je „Advokat Pathelin“ (*La Farce de maistre Pierre Pathelin*). Njen avtor ni znan, nastala je pa brezdvomno v petnajstem stoletju. Edvard Fournier jo je prevel l. 1872. na moderni jezik, in predstavlja se še danes na prvem francoskem odru.

Advokat Pierre Pathelin bi imel rad novo obleko, a nima potrebnega drobža. Vendar gre na trg, se ustavi pred prodajalnico Guillaumea Joceauma in mu začne pripovedovati, da je bil dober prijatelj rajnemu njegovemu očetu. Povabi ga na večerjo, na tolsto gos, katero je bila mati Pathelinka kupila tiste dni, in katero bo treba v veseli družbi zavžiti. Kupec z veseljem obljubi, da pride. Predno pa se Pathelin poslovil, ugleda kakor po naključju kos blaga, ki mu ugaja, in vpraša trgovca, koliko da stane. Po dolgem pri-

govarjanju se zedinita za ceno, Pathelin vzame blago in odide. Denar je bil „pozabil“ doma, a „plačal bo zvečer“, ko ga Joceaume poseti. Vesela se razideta moža, in vsaki od njiju je mnenja, da je drugega opeharil.

Na večer istega dne pride trgovec, praznično oblečen, na pojedino, toda Guillemette, odvetnikova žena, noče ničesar vedeti o povabilu. Šepetaje pripoveduje Joceaumu med vratmi, da leži Pathelin že več tednov na smrt bolan v postelji, iz katere ga najbrž ponesó naravnost na

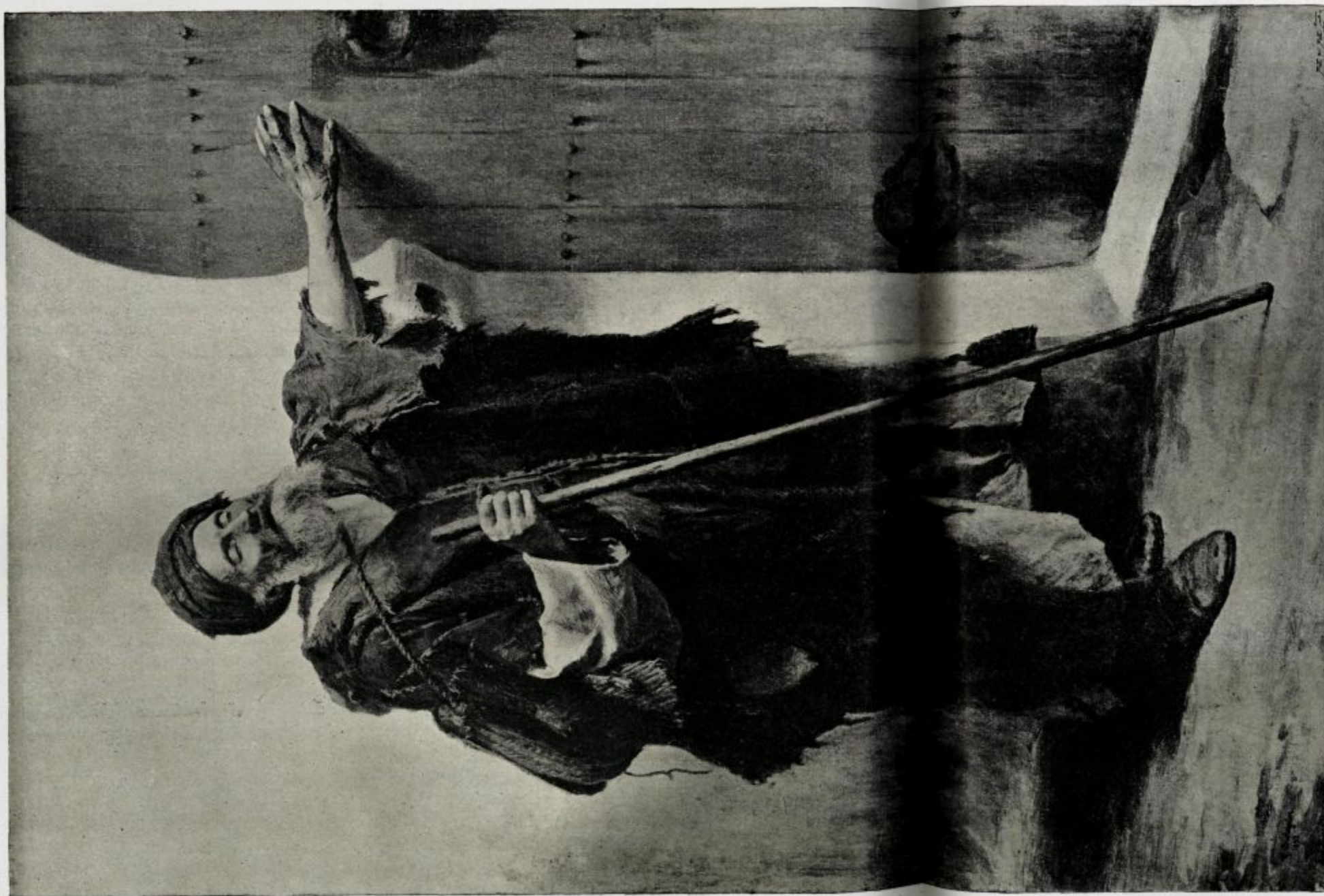
pokopališče. Med tem fantazira zviti advokat pod odejo, da kramarja groza izpreletava. Vendar se ne da tako hitro odpraviti. Šele ko Pathelin izleze iz postelje, blodeč in govoreč latinske, limuzinske, bretonske in druge besede in nesmiselne stavke, odide Joceaume, dasi ni docela prepričan, da ga advokat ni ogoljufal za blago.

Domov prišedši, strese kupec jezo nad svojim pastirjem, tatinsko dušo, pod katerega varstvom ginejo ovce kakor sneg na solncu. Stvar pride pred sodnika, in pastir — Thibaut Aignelet

z imenom — vzame Pathelina za zagovornika. Scena na trgu, kjer se po stari šegi sodi, ni nič manj komična nego ona ob Pathelinovi „smrtni“ postelji. Kramarju Joceaumu se od strmenja govorica meša, ko ugleda bolnega advokata v spremstvu pastirjevem. Na ovce skoraj več misliti ne more. Na vprašanje sodnikovo, koliko ovac pogrša, odgovori, da šest vatlov. Aignelet se dela bebastega po navodilu Pathelinovem in ne daje drugega odgovora nego: „Bê!“ Trgovec, ki misli, da se je ves svet proti njemu zaklel, se prične hudovati in govoriti še bolj zmedeno. Začetkom ga opominja sodnik vedno, kadar preide od pastirjeve tatvine na Pathelinovo goljufijo, z mirnim: „*Revenons à nos moutons*“, a ker zbegani Joceaume le ne neha blebetati, razjari se končno tudi sodnik, tako da je konfuzija splošna. Pastir, oblečen v ovčjo kožo in držeč dolgo pastirsko palico v roki, kriči svoj „bê“, trgovec blede o suknu, gosi, o ovcah, o vatlih, sodnik skače v dolgem talarju po odru in ljudstvo se smeje; edini Pathelin ostane miren in doseže, da proglasi sodišče končno toženca in tožitelja bebastim ter zavrne tožbo. Thibaut Aignelet pa se je tako dobro priučil svoji ulogi, da tudi Pathelinu, ko zahteva od njega ekspenzar, ne ve odgovoriti drugega nego: „Bê!“

Igra šteje okoli 1600 rimanih stihov in je za one čase gotovo izborna zasnovana. Postala je tako popularna, da se na primer verz *Revenons à nos moutons* še dandanes uporablja s stalnim pomenom: Vrnimo se k stvari! Šaloigri „Novi Pathelin“ (*Le nouveau Pathelin*) in „Pathelinova oporoka“ (*Le testament de Pathelin*) posnemata slavno šaloigro in sta že zaradi svoje zveze ž njo dosegli lep uspeh.

Tako je bilo v glavnih potezah starofrancosko gledališče, ki spada med najzanimivejše in najkarakterističnejše pojave srednjega veka. V njem se zrcali duh onih temnih časov, v katerih more le tupatam za trenotek zažareti iskrice resnične umetnosti, ki pa ne more dati prave svetlobe, dokler se ne prikaže na obzorju blagodejna zarja renesance, oznanjujoča preporod staroklasiške dobe. Šele s šestnajstim stoletjem izgine s pozorišča bibliški igrokaz; tragedija si pribori sčasoma absolutno vlado ter pripravlja pot moderni francoski drami, ki si je osvojila kulturni svet. Od vse srednjeveške glediške literature pa je važna za novejšo dobo edina gluma, kajti podala je temelj nesmrtnemu delu Molièrovemu.

BRETENIJE: SLEPEC.

W. LEO ARNDT:

CIGANKA.

PIJANEC.

Enodejanka. Spisala Zofka Kveder-Jelovškova.

OSEBE:

Gostilničar Kvas,
njegova žena Meta,
kmet Jurij Košir,
njegov ded,
njegova sestra Matilda,
njegova žena,

kmet Podgradar,
kmet Korošec,
čevljar Miha,
vaški čednik Anton,
kmetje.

Dejanje se vrši v vaški krčmi nedeljo popoldne.

I. PRIZOR.

Kvas se sprehaja po gostilni, pri mizi spredaj sedi Košir. Star je kakih 40 let in videti je na njem, da je pijanec.

Kvas: (gleda skozi okno). Ljudje še ne gredo od večernic.

Košir: Daj mi žganja!

Kvas: No, dam, čeprav se mi zdi, da ga imaš za danes zadosti. Od jutra že sedi tukaj, menda si se ga že napil.

Košir: Nisem se ga še, nisem, prijatelj. Samo daj! Denarja imam, kakor baron. (Seže v žep in izvleče desetak. Lopi ž njim po mizi.) Viš!

Kvas: (naliva žganje). Hm, desetak!? Kje si ga pa dobil?

Košir: Žena je prodala včeraj prašiče županu.

Kvas: Zdaj, ta čas?! Lahko bi jih bila izpitala čez leto, pa bi jih bila prodala na zimo. Lahko bi bila dobila lep denar.

Košir: Eh, kaj hočeš, rađa bi jih bila pitala. Ali treba je plačati davke. Huda je. Gosposka ne čaka dolgo. Jutri bi moral v mesto.

Kvas: Ali ti boš davek raje zapil, kaj ne?

Košir: Bom. Zakaj ne bi?

Kvas: Če bi bil to vedel, bi ti ne bil dal žganja danes.

Košir: Glej! Bi šel pa drugam. Jeruž kakor jeruž, denar kakor denar.

Kvas: Prav praviš. Vse eno. Zastonj norcu svet. Če nečeš drugače — pij! (gre k oknu). A-a že gredo, danes je dolgo trajalo.

Košir: Bo saj malo bolj kratek čas. (Pije). Daj še en frakelj. Danes mi diši.

Kvas: Kdaj ti pa ne!

2. PRIZOR.

Kvas, Košir. Prihajajo Podgradar, Korošec in drugi kmetje.

Košir: Bog vam daj zdravje, ljudje! Sem k meni sedite, pri moji mizi je dosti prostora!

Podgradar: (zbadljivo). Hvala, meni je tukaj bolj všeč. (Sede k drugi mizi).

Korošec: Meni tudi. (Sede k Podgradarju). Tudi drugi kmetje se posade okrog miz, vendar ne sede nihče h Koširju).

Podgradar: Daj vina, krčmar!

Kvas: Takoj, takoj! (Pozdravlja in toči vino).

Podgradar: (Koširju). Ti si menda že pijan, kaj?

Košir: Sem! Sem, ljudje! (Se udari po prsiah).

3. PRIZOR.

Prejšnji. Čevljar Miha in čednik Anton prihajata.

Košir: Na zdravje, Miha! Sem k meni sedi! Dolgčas mi je, ko sem tako sam.

Miha: Jok! Meni bi bilo tudi dolgčas pri tebi. Slabo je treznemu pri pijancu.

Košir: Sem sedi, Miha! Saj sva hodila skupaj v šolo. Ej, in pozneje, bratec! Rad si se pečal z menoj.

Miha: Rad. Čast je bila prej tovarševati s teboj, Košir. Na, zdaj ni.

Košir: Zakaj ne? K meni sedi, no. Imam denar. In vse plačam. Pa če ne piješ žganja, bom plačal vino. Sem sedi. Žalosten sem, verjemi, žalosten.

Miha: Jaz sem vesel. (Sede k drugi mizi.)

Košir: (vzplamti). Vidiš ga, lškarjota! Kdo se je prej plazil za menoj, dokler sem bil prvi kmet v vasi, he?! Kolikokrat so se mi ljudje smejali, češ, samo z dretarjem pajdaši! Kaj sem se jaz kdaj tebe sramoval, povej?! Judež!

Miha: Zmerjaj! Prav mar mi je!

Košir: Jaz vem, da ti ni mar! Vem, da se me sramujete vi vsi! Pa sem človek, kakor vi! Vi ste trezni, jaz sem pijan. Ali vsi smo ljudje!

Anton: Prav si rekel, vsi smo ljudje! Bom pa jaz sedel k tebi, ko drugi nečejo. Čednik ali kmet, trezen ali pijan, — človek je človek! (Sede k njemu.)

Košir: (Kvasu). Daj, krčmar, Tonetu vina! Najboljšega vina mu daj! Jaz plačam.

Anton: Ne potrebujem tvojega vina, prijatelj. Vidiš, vsako nedeljo popoldne pol litrčka, to mi je dosti. In toliko imam že. Že sam plačam. Nisem sedel k tebi, da bi ti plačeval zame. Tako sem prisedel, ko sam sediš. Nerodno je sedeti tako sam. (Prižiga vivček.) Pa zakaj piješ, reci! Kaj je pametno piti, piti, da gre njiva za njivo, gozdovi, blago, vse . . . Neumno je to, vidiš.

Podgradar: (od druge mize) Ha, ha, zakaj ga izprašuješ?! Pije, da pije!

Korošec: Dà, dà, daleč jo je privozil. Nekdaj prvi kmet v fari! Pa da bi ga bilo vsaj sram; niti to ne!

Košir: Ne, še sram me ni, Korošec! Še sram ne! Nič me ni sram ljudij, da sem pijan! Glejte, Koširja, kako je pijan! Žganja je pijan, jeruža! Pa sem bil prvi kmet in zdaj sem žganja pijan! Jeruža sem pijan, po beraško! Oh, Anton, prijatelj! Nič me ni sram, ali žalosten sem. Srce me boli, prijatelj!

Podgradar: He, he, vse pijance srce boli!

Košir: Boli, boli! Kaj ti veš! Joj, dragi ljudje, to je bil grunt, Koširjev grunt. Ali še veste, kakšne konje sem imel, he?! Tri pare konj, ljudje. In volov, blaga, njiv, lazov! In gozda je bilo kaj pri nas, gozda! (Se udari po prsiah). Joj, ljudje, kar za vsako hojo bi jokal, za vsako posebej, ki je stala v mojih gozdih in ne stoji več. Vse je šlo, ljudje, še zemlja ni več moja, kjer so rastle hoje. Ves dan sem lahko hodil po svojem. Zdaj naredim deset korakov od svojega praga in sem že na tujem. Ljudje, otroci so raztrgani, žena strada, ali jaz, glejte, pijem! Pijem! Žejen sem jeruža. Prasce je prodala včeraj žena, da bi imeli za davek. Ali kaj mi če davek, ko sem žejen jeruža? Kdo bo plačal davek, ljudje božji?! Vidite, jaz, jaz pijem žganje! (Zaplače in pokrije lice z rokami).

Podgradar: He, he, glejte pijančeve solze!

Anton: Solza je solza, pravim jaz. Pa kaj boš jokal, Košir! Domu pojdi. Kaj bo z otroki, če jim zapiješ še hišo? Kaj bo žena rekla, ko bo slišala, da si ji zapil davek. Domu pojdi, Košir, ta je pametna.

Korošec: Pusti ga! Po očetu je!

Pogradar: Dà, dà, po očetu. Saj se ga še spominjate, njegovega očeta? To je bil pijanec!

Korošec: Pred desetimi leti ga je vzelo iz vasi. Kar izginil je, nihče nič ne ve o njem. Po očetu ima to, po očetu.

Košir: (vzdigne glavo) Kaj pravi?

Anton: Da imaš to po očetu.

Košir: Kaj imam?

Anton: To, da si pijanec.

Košir: (vstane). Dà, ljudje, po očetu imam to, po očetu! Ker je oče pil, zato pijem jaz. Ali mi ga je žal, mojega očeta. Ljudje božji, od srca ga mi je žal. Vse bi prodal, kar mi je še ostalo. Vse do krajcarja bi prodal, pa bi mu dal. Naj se ga napije enkrat za moj denar. Deset let ga nisem videl. In revež ne ve, da ga imam rad. Kaj ti veš, Podgradar, kaj je to: on ne ve, da ga imam rad. Ne ve, da sem njegov sin, ne ve, da sem pijanec, kakor je bil on pijanec! Kaj vi veste! (Stopi izza mize). Kaj ti veš, Korošec! Nič ne veste, nobeden! Tebi pravim to, Anton, ker imaš dušo. V košnji je bilo, vsa hiša polna

koscev in grablješic. Oče so se napili žganja in so spali ves dan. Zvečer pa, ko sedimo pri večerji, pridejo oče notri v hišo. Zasmrdelo je po žganju. Vstal sem od stola, stopil sem pred očeta in sem pljunil predenj: „Fej! sram me je tacega očeta!“ To sem storil pred vsemi ljudmi. Oče so molčali in so odšli skozi vrata ven v večer. Nikoli več nisem videl očeta od tistikrat. Joj, ljudje, meni je težko, zelo mi je težko, kadar se spominjam tega! (sede na klop k Antonu ali tako, da je naslonjen s hrbtom ob mizo in da gleda po sobi).

4. PRIZOR.

Prejšnji. Krčmarica Meta prihaja z molitvenikom v roki.

Kvas: Kje si bila tako dolgo?

Meta: Na pokopališče sem šla malo po blagoslovu. (H Koširju.) Kaj si ti še tukaj, Košir? Kaj pa delaš?

Korošec: Pije, pa za očetom joka, haha!

Meta: (Koširju). Žena je pri gospodu župniku. Poklicali so jo k sebi. Pravijo ljudje, da so tudi tvojemu dedu pisali, da naj pridejo k njemu. Ne vem, kaj to pomeni.

Kvas: (Koširju) Pa res, saj si mi dopoldne pripovedoval, da moraš popoldne na župnišče. Da ti je župnik naročil po otrocih, da pridi gori.

Košir: Dà, dà, dobil sem tako pošto. Pa kaj bom pri farju! Pridige bi bile. Naj ne pijem, bi rekel. Pa jaz bom vedno pil, do kraja. To je že tako! Daj mi še en frakelj, Kvas!

Meta: Nič mu nikar ne dajaj več! Zadosti ima. Saj je greh, to gledati, kar počne.

Košir: Daj, krčmar, daj! Če me pa srce boli. Moram piti!

Kvas: Ne dam!

Košir: Daj jeruža, pri moji duši! Da se ga napijem enkrat. Tako mi je težko, znanec, ti ne veš! Kar srce mi stiska, no.

Kvas: Ne dam več! Zadosti si se ga napil.

Anton: (mu ponuja vino). Pij od mene prijatelj! Ko si že pijan, ti ne bo škodilo malo od mojega.

Košir: Hvala. Ne pijem vina. Veš, Košir pije samo žganje, samo jeruž pije, ki je za berače. Odkar je oče odšel od doma, še nisem okusil vina.

Anton: In zakaj ne piješ vina?

Košir: Zaradi pokore, vidiš. Ker je moj oče pil jeruž, ga pa še jaz. Zaradi pokore, znanec!

Kmetje: (se smejejo. Glasovi). Zaradi pokore, haha! Lepa pokora!

Košir: Zaradi pokore, ljudje! Zaradi pokore sem pijanec! Zaradi pokore pijem jeruž. Zato pijem, ker imam rad očeta. Zato sem pijanec, ker je bil on pijanec, dà!

Meta: (kmetom). Moj Bog, če se spomnim, kakšen fant je bil to enkrat! In kakšen dober gospodar!

Korošec: Meni se še najbolj smili njegov ded. Ta ni imel sreče z družino. Sin pijanec in potem še vnuk.

Podgradar: Res, škoda ga je. Pameten človek. To je bil župan, bogme! Ta je kaj pomagal ljudem s svojim svetom!

Korošec: Lahko nam je žal, da se je odselil iz naše vasi k vnukinji.

Pogradar: Pa kaj bi bil delal pri pijancu? Tam ima vsaj mir. Denarja ima gotovo še dosti; tast je učitelj. V časteh ga imajo tam, tukaj pri vnuku bi se mu pa slaba godila.

Meta: Že dolgo ga ni bilo več sem. Takrat, ko je njegov oče (kaže na Koširja) izginil iz vasi, so se začeli prepiri med dedom in vnukom. In takrat, ko je Reza, njegova mati (kaže na Koširja) umrla, tistikrat se je stari za vedno odselil proč, k njegovi sestri. (Pokaže na Koširja.)

Korošec: Pravijo, da ga je mladi naravnost spodil od hiše.

Podgradar: Dà, dà, tako pride. In kako ga je starec rad imel!

Meta: Čudno je prišlo vse to. Kar za vzgled so ju postavljali ljudje, deda in vnuka. Pametna in delavna oba. In rada sta se imela. Kjer je bil eden, je bil tudi drugi. Pa kakor bi bila strela udarila, tako hitro je bilo vsega konec.

Kvas: (gleda skozi okno). Neki voz gre po cesti (gre ven).

Košir: Žganja mi daj, Meta, lepo te prosim!

Meta: (se obotavlja, potem da). Saj je vse zastonj. Greh je; pa če se po sili hočeš končati, se končaj. Košir, Košir, kaj bo postalo iz tebe!

Košir: (pije). Dà, dà, Meta, kaj je postalo iz mene?!

5. PRIZOR.

Prejšnji, Koširjev ded in sestra Matilda.

Matilda: Pozdravljeni, ljudje! Nesreča se nam je dogodila na poti. Kolo se nam je potrla, toliko, da smo prišli do sem.

Meta: (pozdravlja). Kako pa je to, da ste se namenili k nam, gospa?

Matilda: Kakšna gospa, iz vaše vasi sem.

Meta: No, no, vaš mož je učitelj. In potem vas že dolgo, dolgo ni bilo sem. Gospa ste. Čast, komur čast.

Matilda: Gospod župnik je pisal dedu, naj pride danes popoldne po večernicah k njemu. Ne vem, kaj bo. Pa smo zakasnili zaradi voza. Dolga pot, šest ur, to ni kar tako. Pa pustimo voz in konje pri vas za ta čas. Na faro že prideva peš, kaj ded, saj niste trudni?

Ded: (visok, siv starec od 80 let) Ne, nisem truden, Tilda.

Košir: (se obrne, vstane) Vi ste, ded? ... (Tiha igra).

Ded: Lepega te vidim, Jurij!

Košir: Lepega, ded! Oho, glej, gospa sestra je tudi prišla? A kje imaš svojega šomaštra? Zakaj ni tudi on prišel? Ali ga je morda sram svaka?

Ded: Lahko bi ga bilo.

Matilda: Pojdimo, ded, kaj bomo tukaj!

Košir: Oho, kam se vam tako mudi, sestra? Ostanite! Dolgo se nismo videli.

Ded: Dolgo ne. Deset let.

Košir: No, ali nočete malo sesti k moji mizi? Prostora je dosti. Vidite, ljudje se sramujejo sedeti pri Koširju. Samo Anton je tako dober. (Sede.)

Ded: Piješ?

Košir: Pijem, ded! Zakaj mi ne daste roke? Kaj vas je tudi vnuka sram, kakor vas je bilo sram sina? Tudi jaz sem zdaj žganjar, eto! (Pije.)

Ded: Sram te bodi!

Košir: Zakaj bi me bilo sram, ded? Zaradi vas? Da, res, vi ste me učili, da je treba biti sram žganjarja. O, znal sem to dobro. Spominjam se, kako me je bilo sram očeta-žganjarja enkrat. Pa mi je prešlo. Resnično vam povem, ded, nič več me ni sram. Niti zase ne.

Ded: Pojdimo, Tilda! Bog mi je priča, da tega nisem zaslužil. S čim sem se pregrešil, moj Bog! Name ne pada tvoja sramota, niti sramota tvojega očeta!

Košir: (skoči kvišku in zastopi dedu pot). A-a, na vas ne pada moja sramota, niti sramota mojega očeta?! Ti nisi tega zaslužil?! (Močno): Hinavec!

Vsi: (vznemirjeni). Ah!

Anton: Pameten bodi, Košir! Umiri se!

Podgradar: Pijan je. Nikar ga ne poslušajte!

Meta: (Tildi) Sirota, smilite se mi. Nikar se ne vznemirjajte!

Košir: (katerega je pograbilo par kmetov). Pustite me! Naj mu povem resnico. Že dolgo

je ni slišal. Nisem pijan! In če sem! Ej, ded, vi mislite, da niste krivi?! No, ali jaz vam pravim, da ste! Zakaj je moj oče nesrečen? Zakaj je morala moja mati prehitro v grob? Zakaj sem jaz pijanec in žganjar?! — To je vaše delo, ded!

Matilda: Molči! Kako moreš govoriti take stvari! Ti, ki te je imel ded tako rad! Da se ne bojiš Boga!

Košir: Ne bojim se ga! Koga ste imeli najrajše, ded, recite? — Samega sebe! Niti sina, niti mene. No, dà, vi ste bili še korenjak, ko vam je sin odrastel, pa ste si mislili: čemu bi mu dajal posestvo? Raje bom še sam gospodar. Kaj ni tako?

Ded: A s kakšno pravico me ti to vprašuješ?

Košir: S pravico pijanca, eto! Oženili ste očeta, zato, da ne bi umrl vaš rod. Oženili ste ga, pa mu niste dali niti zemlje, niti hiše, niti ognjišča! Ukrali ste mu otroke! Ukrali ste mu mene! Recite, ali je to resnica ali ni?

Ded: Molči! Pijan si. Noriš.

Košir: Recite, ali je res ali ne. Kaj je bil moj oče, vaš sin, v vaši hiši?! Hlapec je bil, dninar in nič drugzega. Kdo je dajal nam otrokom kruha? Ne oče, kakor mora biti, ampak vi. Oče ni bil nič, vi ded ste bili vse. Ali se spominjate, kako ste vabili nas otroke k sebi? Kako ste nam dajali igrač, obleke in celo denarja, samo da bi imeli rajši vas, kakor očeta!

Ded: Molči!

Košir: Ne bom molčal! Nočem. Ali se spominjate, kako je odšel oče enkrat eno zimo v šume, da zasluži denarja? Zakaj je šel delat v šume? — Zato, da bi mogel biti svojim otrokom oče! Se li spominjate, ded, kako je prišel spomladi domov in je vsem otrokom kupil obleke? Prvikrat je oblekel svoje otroke. In meni je bilo štirinajst let! Prvikrat je kupil takrat tudi sebi obleko za svoj denar. Se spominjate? ... Ali vam ni dalo. Vi niste mogli strpeti, da bi imel on veselje ... Niste pozabili, ded!? ... Drugi dan ste nas vzeli seboj v mesto in ste nam kupili še lepšo obleko. Ali se spominjate?! Kdaj je to bilo, da je bil moj oče prvokrat pijan?! ... Takrat je bilo to, takrat ded!

Matilda: Pojdimo, pojdimo! Menda vendar ne boste poslušali tega pijanega človeka.

Ded: Pusti ga! Rad bi vedel, kaj si bo še upal reči.

Košir: To bi radi vedeli?! Ej, dosti je tega, dosti. Ali nočem več. Nočem ... Ali se spominjate, kako ste me privezali nase? Znali ste to, res. Raje sem vas imel, kakor Boga. Vedno sem bil

pri vas, spal sem pri vas, jedel sem z vami, samo z vami sem živel... Ali zdaj, zdaj vas sovražim. (Stopi bližje.) Sovražim vas!

Ded: (vzdigne roke, kakor bi se ga hotel braniti.) Moj Bog! Prenehaj!

Košir: Oh, ali vas sovražim!... Ker sem svojega očeta sovražil zaradi vas, ker sem ga preziral, ker sem se ga sramoval zaradi vas. Pognal sem ga po svetu zaradi vas!... Oh, moj Bog, kako je prišla takrat mati k meni, ko se je oče izgubil v svet! Sam sem delal na njivi, pa pride in zajoka: „Dragi sin, kaj si storil, zakaj si izgnal očeta od doma? Kaj ne veš, da te je rad imel? Joj, kolikokrat je stal skrit za oknom in je gledal, kako si se pogovarjal in smejal z dedom. Deda si imel rad, očeta ne. Tako je stal tvoj oče za oknom in je stiskal pesti. Potem je šel v krčmo pit žganje. Ker je bil žalosten in nesrečen, zato je pil.“ — To mi je govorila mati. — In jaz do takrat nisem nič drugega slišal o očetu, kakor da je za nič, da je pijanec in žganjar. Stokrat ste mi to rekli o njem, ded!

Ded: In če sem, resnico sem govoril. Pravico sem imel govoriti tako!

Košir: Niste imeli! Saj vi niti hoteli niste, da bi bil moj oče pošten človek, da bi bil kaj vreden. Ker bi bil lahko pretekel vas, ker ste se bal, da ne bi bili bolj pameten in bolj spoštovan, kakor vi!

Matilda: Lažeš!

Košir: Oh, gospa sestra, ne lažem! Kaj ti veš! Ded ti je poiskal učitelja za moža, res. Vsa čast. Pa niti tega ni storil zaradi tebe. Zato, da bi se solnčil v „učeni“ družbi na stare dni.

Matilda: Pojdimo! Kdo bo poslušal take besede! (Koširju): In zakaj je tebi vse žrtvoval, kaj?

Košir: Meni? — Jaz sem vnuk, sestra. To ne škodi toliko. Zakaj naj bi mene ne imel rad? Jaz mu nisem bil tako nevaren. Truden je bil že svoje gospodovalnosti do mene.

Ded: In to je zahvala! Ali ste slišali ljudje?!

Košir: Naj le slišijo! (pristopi čisto pred deda). Ali se spominjate, kako je umirala moja mati?

Ded (pobledi in se umakne korak nazaj).

Košir: Kaj tacega se ne pozabi tako lahko, kaj? Kako vas je takrat hitro izgnalo iz vaše lastne rojstne hiše. (Matildi): Poslušaj, Matilda, tega ne veš! Menda si bila bolna ali kaj, takrat, ko je umrla naša mati, pa nisi prišla niti na pogreb. A potem se je ded preselil k tebi še tisti dan, ko smo pokopali mater. Kaj se ti je nalagal, da

te ni bilo več domu, kaj ti je rekel, da nisi prišla obiskat brata niti enkrat v desetih letih?!

Matilda: (joka). Moj Bog, zakaj vse to?! Kaj smo ti naredili? Razžalil si deda in on je prišel k meni. Začel si pijančevati, kaj bi hodili na obiske? Gledat tvojo sramoto?

Košir: In niti na materin grob nisi prišla pogledat?

Matilda: Daleč je in jaz imam pet otrok, kakor veš. In danes sem prišla. Ded imajo posla pri župniku in jaz sem si mislila, da bom obiskala mater pri ti priliki.

Košir: Tako? In kaj je rekel ded? Ali ti ni povedal, da ga je naša mati proklinjala, ko je umirala?

Matilda: Moj Bog, kaj govoriš?!

Ded: Nikar ne poslušaj! Laže! In potem, kdo bi dal na besede bolne ženske, ki si ji je že mešalo!

Košir (pristopi). Pa zakaj ne bi izvedela, ded, ko je istina? (Matilda): Poklicala me je k sebi in je rekla: „Sin, deda ne imej rad! Sovraži ga. Ne ti, on je pognal tvojega očeta po svetu.“ Vzdignila se je v postelji in je zaklicala dedu: „Proklet bodi? Kje imaš sina?! Kaj si napravil iz njega. Bog ve, kje se potika, lačen morda in raztrgan a ti se debeliš brez vesti! Vse si mu ukral in tudi otroke!...“ Kaj ne, da je res, ded?!... In potem sva se skregala midva (obrne se proti dedu) nad mrtvim telesom moje matere, vaše sinahe!

Matilda: Moj Bog!

Meta: To je strašno! Molči vendar, Jurij! (objame Matildo). Sirota, kako ste razburjeni!

Košir: (se udari po prsni): In zato pijem, ljudje! Ker imam zdaj očeta rad. Takoj, ko je odšel po svetu, sem začel piti. Ko so mater zakopali, tisti dan sem bil prvokrat pijan. Beraški jeruž pijem, kakor ga moj oče pije, bog ve kje v kakšni beznici. Joj, da me vidi, ljudje! Ali bi bil jaz srečen, ljudje! Da vidi, da sem pijanec, jeruža pijan! Ne vina, jeruža! Ded, glej, na tvoje zdravje! (Prime frakelj in ga izpije na dušek).

6. PRIZOR.

Prihaja Koširjeva žena in Kvas.

Koširjeva: (objokana in razburjena odpre vrata). Ljudje! Jurij, za božjo voljo, kaj počneš!

Košir: Pijem, žena!

Koširjeva: Domu pojdi! Otroci so lačni, ničesar več ni v hiši! Vse bo propalo!

Košir: Naj propade!

Koširjevka: Za božjo voljo, Jurij, spreobrne se! Prihajam od župnika. Prišlo je pismo nanj iz Ogrske. Tvoj oče je umrl! Kakor berač je poginil, pijan v jarku. Pojdi domov, Jurij, da ne boš končal kakor on.

Košir: Moj bog!... Oče je umrl?!... Gorje žena, gorje ljudje, tudi jaz bom končal

tako. Nočem domu! Po svetu pojdem, kakor je šel moj oče! Joj, ljudje božji! Oče je umrl in ni vedel, da ga imam rad. Oče je umrl in ni vedel, da pijem žganje! Ni vedel, da sem pijanec! Nočem domu, ženska! Po svetu moram, da bom poginil, kakor je moj oče poginil!... Ljudje božji!... (Zajoka, zarjove in pade z obličjem na tla.)

JESEN JE TAM ZUNAJ . . .

Jesen je tam zunaj in tiho, tiho
na okno pada za kapljo kaplja . . .
A moje misli so daleč nocoj
in v daljnjih spominih se duša potaplja . . .

Po zelenečih blodijo misli poljanah . . .
Po dolgem objemu sva se ločila,
iz dalje le še zamišljen pozdrav —
in gora te mojim očem je zakrila . . .

Kako je prišlo, tako naglo, hitro! . . .
Pomlad je prelestna okoli dehtela —
in motno postalo je moje oko
in v tvojem kot biser je solza vzblestela . . .

In zdaj že jesen tam je zunaj in tiho
na okno pada za kapljo kaplja . . .
A moje misli so daleč nocoj
in v davnih spominih se duša potaplja . . .

Spitignjev.

BALADA.

Lahen veter zapihljal je
črez rumeno polje;
šel mladenič mimo klasja
židane je volje.

Žela bo in sladko pela
o ljubezni neizmerni,
se šalila, veselila
ko prišel bo čas večerni . . ."

„Zori, zori mi pšenica,
oj pšenica zlata!
Prišla te bo žet žanjica —
lepa in bogata.

Tiho, tajno melodijo
klasi med seboj šume.
Bled mladenič v polju blodi,
ž njim bridkost neskončna hodi, —
temne dela mu cesté . . .

Borisov.

JESEN.

Dremala kal za zemljo hranjena,
ječala ta od pluga ranjena,
iz njenih ran življenje pila kal
in cvet njen zemlji zopet zdravje dal.

Iz muk cvetenje, potlej morda sad,
a slednjič dolge, žalostne noči,
da mnogi večnega miru želi.

Kmet v trudnem, težkem potu je oral;
ljubo nanj žar pomladni pal
in vsa bol v srcu mu nastanjena
bila od luči te odstranjena.

Po prstih, tiho stopa listopad,
le žolti plašč mu včasih zašumi
kot umiranje zadnjih slabih nad.

Pavel Golob.

NA SLOVANSKEM JUGU.

Potopisni vtiski s statističnimi podatki. Piše A. B.

Zadnja leta so tudi Slovenci začeli češče potovati k svojim krvnim bratom na jug. Vsako leto imamo v naših časnikih in publikacijah kak opis, ali se vrši kako javno predavanje o potovanju po teh zanimivih, dosedaj nam še tako malo znanih deželah. A še sve premalo. Severni narodi imajo že celo literaturo o jugoslovanskih deželah, seveda največkrat enostransko, popačeno vsled nepoznanja slovanskih običajev in slovanskega jezika. Tem germanskim in romanskim potopiscem je le za fantastično orijentalško obiležje, za slikanje interesantnosti in pikantnosti, kar so vse doživeli navadno le v svoji bujni fantaziji.

Takega namena pisec teh vrst ni imel. Gnalo ga je na jug njegovo slovensko srce. Zato pa hoče svoje vtiske očrtati tudi le tako, kakor jih je sprejemal brez romantičnih doživljajev, brez predsodkov, pa tudi brez olepševalnega stekla. Uveril se je, da pri naših južnih bratih ni vse tako idealno, kakor nam opisujejo obiskovalci, ki so bili prožeti z vseslovanskim idealizmom; ni vse tako vzorno v upravi, kakor nas izkušajo prepričati zastopniki okupacijske vlade pred delegacijami; pa tudi tako obupno ni vse, kakor nam slikajo pesimisti in opozicijski poslanci v delegacijah.

NARODNO GLEDALIŠČE V PRAGI.

Z REKE V ZADER.

Na praznik sv. Petra in Pavla sem se vkrcal na Reki na brzoparnik „Gödöllo“ ogrsko-hrvatske parobrodne družbe. „Gödöllo“ je salonski parnik, s kakršnim se ne more ponašati vsaka parobrodna družba: velika zelo elegantno opremljena obedovalnica, snažne in udobne kajute za spalnice, poseben salon za dame, kadilni salon za gospode itd. Red, snaga in točnost povsod. Pri blagajničarju se vse gladko in naglo uredi, zakaj mož govori enako gladko in uljudno s Slovanom, Nemcem, Italijanom in Madžarom v njegovem materinem jeziku, tako, da se že zaradi tega potnik čuti takoj domačega.

Ker sem imel že opetovano priliko, ogledovati si življenje in vrvenje ob reški luki, me je zanimala sedaj, dokler smo stali, v prvi vrsti družba, s katero bomo na potovanju nekaka rodbina. Zanimivo je opazovati potnike na ladji po vkrcanju. Tisti, ki jim je tako potovanje poklic, poiščejo si udobne koticke, kjer žde v dremanju ali čitanju. Novinci si ogledujejo vse koticke ter se potem zaglobijo v premostrivanje okolice. Najbolj komična se mi je videla postarna nervozna dama, ki si je privlekla raztegljiv stol k ograji na krovu, se oprijela z rokami za ograjo, kakor da preskuša, ali se bo dalo tukaj uspešno boriti proti napadom morske bolezni, na drugi

stol poleg sebe pa je izločila celo lekarno steklenic. Ali jih je rabila, nisem videl. Najbolj živahen je bil 13leten deček, ki je s svojim očetom, vojaškim uradnikom, potoval iz neke planinske garnizije na novo bivališče v Kotor. Deček se je neprestano vzpenjal čez ograjo ter izpraševal očeta, kje so morski volki, kje polipi, kje korale, kje tintnice itd. Za vse to smo mu šele blizu Zadra mogli pokazati dva delfina, ki sta se dober streljaj od ladje podila in nad vodo prekopicovala. — Prvi se mi je približal z vsiljivostjo, ki znači Aronove potomce, mož s prist-

nim madjarskim imenom kupljenim za 1 K. Bil je so-lastnik nekega budapeštanskega paromlina ter je potoval v trgovskih zadevah na Cetinje, potem pa v Podgorico in k Skadrskemu jezeru. Dovzetnosti za naravne lepote bi pri njem zaman iskal. Da le dobro in ne predrago obeduje, po obedu pa da se ladja preveč ne trese, da more mirno prežvekovati, oziroma prebavljati. Vsa okolica mu je bila slana voda in nerodovitno skalovje. Kmalu se nam je pridružil drugi Arpadovec, ko je slišal njegov madžarski akcent. Tudi ta je bil pristen Madjar in je sam pravil, da mu je mati Švabinja, ki ne zna madjarski. Bil je stavbni podjetnik iz Peča, in ako je verjeti njegovi bahatosti, ima doma celo ulico hiš. Potovati je hotel za zabavo iz Trsta, kjer je imel opravila v nabrežinskem kamenolomu do Gruža, a potem se je brez pomišljenja odločil, da naju spremlja tudi v Črno goro, da bo vsaj lahko poslal znancem nenavadne razglednice. — Pri obedu smo dobili še enega madjarskega tovariša. Bil je višji funkcionar pri najvišjem sodišču v Budapešti. Ves dan gotovo ni izpregovoril deset besed, razun z natakariji. Na ladji je bil že star znanec. Vslužbenci so mi pravili, da potuje vsako leto po večkrat z ladjo iz Reke v Kotor in nazaj, ker mu vožnja dobro stori za prebavo.

Dočim smo skoraj vsi potniki I. in II. razreda posedli k obedu okoli skupne mize, zasedla sta mlad gospod in lepa dama posebno mizico. Do tedaj se ni nihče brigal za ta dva potnika, a to izoliranje je obudilo takoj radovednost, posebno pri ženskem spolu. In še tisto popoldne je vedela skoraj vsa ladja, da sta gosta črnogorski prestolonaslednik. Danilo in njegova soproga princezinja Milica, ž njo neka nemška grofica ali kneginja. Potovala sta inkognito z Dunaja domov. Princezinja se je od vseh sopotnic odlikovala po skromni, a okusno prikrojeni meščanski obleki brez vsakega nakitja. Čitala je skoraj vso pot francoske romane, dočim se je prestolonaslednik zabaval edino s svojim adjutantom. S soprogom je princezinja govorila francosko, v adjutantovi družbi pa v pravilni srbščini. Komična pa se mi je zdela njuna nezaupnost. V kajuti, v kateri je princezinja spa-

vala, morala je vso noč bedeč stražiti njena služabnica. Istotako je moral prestolonaslednika stražiti njegov služabnik. Občinstvu se mora priznati, da se ni kazalo prav nič nadležnozvedavo napram knežji dvojici, kojo je spoznalo pravzaprav ravno vsled inkognita.

Parnik plove z Reke naravnost v južno Kvarnerski zaliv; že po pol ure je na obeh straneh suha zemlja v znatni oddaljenosti. Na severu zremo še dolgočasa svoje izhodišče, ponosno Reko. Kmalu pa zagledamo v ozadju kranjski Snežnik, na zapadu Učko, na vzhodu pa Kapelo, dočim se pred nami vzdigata čimdalje jasneje iz morja otoka Krk in Čres; med nju jo reže naravnost naš parnik. Na najožjem mestu sta otoka jedva 5 km vsaksebi. Ko prevozimo „Canale di Mezzo“, imamo pred seboj kot nadaljevanje Čresa otok Plavnik z mnogimi skalnatimi otočiči (skolji). Med Čresom in Plavnikom je morje le dober kilometer široko. V enaki smeri z otokom Krkom je gozdnat otok Rab. Med obema otokama pa sta otočiča Prvić in Grgur. In tukaj je meja med Istri in Dalmacijo, ker prvi teh otokov še pripada k Istri, drugi pa že k Dalmaciji. Odtod imamo zelo zanimiv razgled; na vzhodu se nam pokaže Velebit z najvišjim vrhom Plješivica (1653 m), na nasprotni strani na otoku Lošinj pa „Monte Osero“. In vedno imamo na levo in desno slikovit razgled; na otoke in otočiče. Na levi nas cele ure spremlja raztegnjen otok Pag z nizkimi bregovi, dočim vidimo na desni otoka Silba in Olib. Pri otoku Visu pridemo še v zadrski zaliv, ki ga zapirata na vzhodu otoka Murat in Ugljan z mnogimi otočiči. In že se prikazujejo v daljavi hiše stare Jadere (Zader).

KARLOV MOST IN HRADČANI V PRAGI.

Preden vstopimo v dalmatinsko prestolnico, oglejmo si nekoliko Dalmacijo v geografičnem, gospodarskem in kulturnem oziru. Z otoki vred obsega Dalmacija 12.841 km² t. j. 4·28⁰/₀ cele monarhije. Otoki zavzemajo 2387 km². Samo večjih otokov je 50, dočim je malih otočičev in morskih skal in nad 1000. Največji otok je Brač, ki obsega 395 km². Dežela se raztega od severozapada na jugovzhod. Severna meja je na suhem mnogo višja, kakor na morju, namreč do Debelega Kupka. Na jugu je najskrajnejša točka ob železnici; ta točka leži skoraj ravno tako južno kakor Rim. Kakor v kraškem svetu sploh, izginjajo tudi v Dalmaciji vode večinoma po kratkem toku pod zemljo ter prihajajo navadno šele ob morskem bregu na dan. Nadzemski tok so si ohranile le štiri reke: Zrmanja, Vrka, Cetina in Neretva. Stalna jezera so Vrana (največje dalmatinsko jezero, ki meri 28 km²), Blato pri Imotsku in Brančinsko jezero. Vsa ostala jezera izgube poleti vodo.

Rodovitno površje dežele obsega 137.238 ha njiv, 81.853 ha vinogradov, 37.024 ha sadnih in drugih vrtov, 10.492 ha travnikov, 593.900 ha pašnikov, močvirnatega sveta je 13.853 ha, gozdov 366.217 ha, olivinih nasadov 15.494 ha, nerodovitnega sveta pa 27.695 ha. Na ha zemlje se računa 2·16 K čistega dohodka, dočim se računa v ostali Avstriji 10 K. Najboljša zemlja v Dalmaciji daje čistega dohodka 52 K, a take zemlje je le 14 ha; v Avstriji pa so zemljišča, ki dajejo po 330 K dohodkov od ha. Seveda bi se plodovitost zemlje dala marsikje v Dalmaciji zvišati z melioracijami in intenzivnejšo kulturo. — Največ se pridelava koruze, pšenice in ječmena. Sloveči so tudi kostanji (maroni), posebno ob Boki. Vina se pridelava na leto 1.200.000 do 1.500.000 hl, oliv pa 80.000 do 100.000 met. stotov. Glavni vir dohodkov na obrežju in otokih je ribarstvo, toda urejeno še vedno ni racionalno, tako da imajo glavni dobiček tuji prekupci. Živinoreja je tudi še precej zanemarjena, največ se redi ovac in koz. Omeniti je še čebelorejo in svilorejo. Posebno na nekaterih otokih se prideluje izvrstni med. Medu se pridelava na leto do 121·66 met. stotov, sviloprejkinih kokonov pa 351 met. stotov.

Parobrodstvo je precej lepo razvito. Vseh večjih in manjših jadrenic je nad 8000, velikih parnikov pa 8.

Industrija je še v povojih ter obsega večinoma le tiste panoge, ki so v zvezi z domačo kulturo, t. j. v prvi vrsti z ribarstvom in mornarstvom. Razun tega slovi najbolj produkcija

likerjev. Takozvanega „maraskina“ izdeluje sama zadrška tovarna na leto po 1880 met. stotov. Sloveči pa so tudi rastlinski likerji, kakor „Vlahov“ itd. Maraskino se izdeluje iz višenj, ki rade najbolje v Poljici pri Spljetu. Precej na dobrem glasu je tudi steklarstvo in obdelovanje mramorja. Sloveča so ročna dela, posebno vezenje v zlatu in svili za narodno nošo. V najnovejšem času se napoveduje veliko industrijsko podjetje. Razni francoski, nizozemski, angleški, nemški, italijanski in madjarski kapitalisti so stopili v velik konsorcij, da porabijo pad Gubavice pri Zadvarju. Konsorcij baje namerava naložiti 100 do 200 milijonov K prometnega kapitala, da se porabi le vodna sila za 45.000 konjskih sil, dočim ima ves pad Gubavice 200 do 300.000 konjskih sil. Izpeljati hočejo elektriko po vsej Dalmaciji in po glavnih otokih.

Rudarstvo je istotako neznatno, dasi krije dežela prave zaklade vsakovrstnih rud. Premogovnikov je dosedaj odprtih šest, a zadnja leta so delali le v treh: v Siveriču, Velušiču in Rudah. V vseh treh pa je delalo le 653 delavcev, ki so izkopali skupno na leto 1.331.480 met. stotov premoga v vrednosti 743.954 K. Mnogo ima dežela tudi asfalta, toda pridobiva ga le tvrdka König v Paklini pri Vrgorcu. Delalo je zadnje leto le 38 delavcev, ki so spravili na dan 38.490 met. stotov asfalta. Železo se koplje le v Kotljenicah, im sicer je podjetje v rokah Italijana L. Miotta. Prvo leto je delalo le 15 rudarjev, ki so izkopali 7000 met. stotov železne rude. Ravno letošnje poletje so razkrili dva obširna rudnika asfalta v občinah Drniška in Vrlička. Toda težko, da se dobe podjetniki med domačini.

Vsega prebivalstva je štela Dalmacija pri zadnjem ljudskem štetju 593.784, od teh je Italijanov le 3⁰/₀, vendar imajo v večjih mestih gospodarstvo v rokah. Ljudstvo je fizično krepko razvito ter je najmanjša umrljivost v Dalmaciji v primeri s celo državo. Deželni zbor šteje 43 poslancev, v državni zbor pošilja Dalmacija 11 poslancev, ki so sedaj vsi Slovani.

Šolstvo še potrebuje razvitka. S srednjimi šolami je dežela še precej preskrbljena. Meščanskih šol je 8, ljudskih šol pa 435, na katerih deluje 759 učiteljev in učiteljic. Ena šola pride na 30 km² površja in na 1448 prebivalcev, dočim pride v ostali Cislitvaniji povprečno ena šola na 14 km² in na 1281 prebivalcev. Najslabše skrbnjeno je za ljudsko šolstvo v kninskem okraju, kjer ima 33.000 prebivalcev le devet šol, a še od teh sta dve zaprti, ker nočejo popraviti poslopj. Zato uživa v tem okraju šolski pouk le 1/3 otrok.

Časnikarstvo je razmeroma še precej dobro razvito, dasi nima Dalmacija še vedno dnevnika. Razun dvojezičnega uradnega „Objavitelja Dalmatinskega — Avvisotore Dalmato“ izhajata v Zadru dva organa hrvatske državnopravne stranke „Croatia“ in „Narodni list“ (urednik posl. Biankini). Srbi imajo „Srpski glas“, Italijani „Dalmato“. Kakor štajerski nemškutarji so skušali tudi dalmatinski Italijani s svojim „Pravim Dalmaticem“ zapeljati v svoj tabor manj razsodno hrvatsko in srbsko prebivalstvo, da bi se odpovedali svoji narodnostni ideji ter se čutili samo „Dalmatince“ toda Hrvatje so tem nakanam ustanovili protitežje z „Dalmatinskim Hrvatom“. Zmerno hrvaško narodno stranko zastopata spljetsko „Jedinstvo“ in „Pučkolist“, dočim je začel lani dr. Smodlaka izdajati demokratično glasilo „Sloboda“. V Dubrovniku izdajajo pravaši „Crveno Hrvatsko“, Srbi pa „Dubrovnik“. Literaren list je „Hrvatska kruna“ v Zadru. Italijani pa imajo „Rivista Dalmatica“. Družba za hrvaško starinoslovje izdaja v Kninu „Starohrvatsko Prosvjeto“. Učiteljsko glasilo je „Učitelj. glas“. Letošnje poletje je začelo izhajati glasilo delavstva „Dalmatinski težak“. Razun tega izhajata v Zadru dva gospodarska organa „Gospodarski Poričnik“ in „Poljodjelski Vjestnik“. Tiskaren je deset, in sicer 5 v Zadru, 3 v Spljetu in 2 v Dubrovniku.

Najstarejši znani prebivalci Dalmacije so bili Iliri, toda kmalu so se začeli med nje naseljevati Feničani in Grki, posebno na obrežju in na otokih. Na otoku Visu so se že leta 385 pred Kr. naselili Sirakuzi. Ostanki grških kolonij se še nahajajo po vseh rodovitnejših krajih. V 4 stoletju pr. Kr. so prišli v Dalmacijo Kelti. Leta 168 pr. Kr. so Rimljani premagali ilirskega kralja Gencija in njegovega macedonskega zaveznika Perzeja ter ustanovili južno Neretve rimsko provincijo. Pozneje se je rimska oblast razširila po vsej Dalmaciji, Istri do Save in preko Bosne do Albanije. Leta 455 po Kr. je rimski cesar imenoval admirala Marcelinija, rodom Dalmatinca, za kralja Dalmacije. Od leta 504 do 537 je imel Dalmacijo gotski kralj Teodorik, nato pa so dobili deželo Bizantinci. V 7. stoletju najdemo v Dalmaciji Slovane (Hrvate) z lastnimi narodnimi vladarji. Vojvoda Tomislav, sin Muncimirjev, si je nadel kraljev naslov leta 914. Pozneje so dobili oblast nad Dalmacijo beneški doži, le Dubrovnik si je ohranil svojo samostalnost. Vdova kralja Svimirja, „Lepa Helena“, je poklicala proti

Benečanom na pomoč svojega brata, ogrskega kralja Ladislava, kar je imelo posledice, da so dobili Ogrji Dalmacijo v svojo oblast. Le Dubrovnik in Kotor sta ostala pod bizantinskim varstvom. Leta 1202 so naskočili Jadero Križarji pod vodstvom beneškega doža Dandola ter mesto zavzeli in opustošili. Od leta 1355 do 1358 so zopet vladali nad Dalmacijo ogrski kralji. Od leta 1413 do 1420 so imeli deželo zopet Benečani, toda le navidezno; pravi vladarji so bili mogočni domači plemiči. Leta 1537 so po hudem obleganju zavzeli Turki Kliso ter postali gospodarji skoraj do Spljeta. Iz one dobe se še vidi razvalina mošeje v Drmiču. Leta 1648 so si priborili Benečani nazaj vse turške postojanke. Leta 1797 je prišla Dalmacija k Avstriji, a leta 1806 so si jo pridobili Francozi ter jo obdržali kot Ilirijo do 1814. Leta 1808 je padla tudi republika Dubrovnik, a otoka Vis in Lošinj so imeli Angleži. Za vrhovnega poveljnika Dalmacije je imenoval Napoleon generala Marmonta. Sedaj je napočila za Dalmacijo najsrečnejša doba, ki se je Dalmatinci še vedno hvaležno spominjajo. V vseh panogah je skrbel Marmont za povzdigo dežele, posebno glede komunikacij, tako da so še dandanes najboljše dalmatinske ceste iz one dobe. Ko je leta 1818 potoval cesar Franc po Dalmaciji, ter so mu na vsa vprašanja, kdo je napravil to in ono, odgovarjali: „Francozi!“ vzkliknil je odkritosrčni vladar v svojem dunajskem dijalektu: „Wirklich schad, dass s' (Francozi) nit länger blieben sein!“ In tako bi lahko vzkliknil vladar tudi danes, ako bi prišel v Dalmacijo.

Žalostno dejstvo je, da se ni za nobeno drugo avstrijsko deželo v zadnjem stoletju tako malo storilo, kakor za Dalmacijo. Dalmacija je res ostala prava pastorka v habsburški monarhiji. In vendar ima Dalmacija toliko naravnega bogastva, kakor skoraj nobena druga avstrijska dežela. Že sama pristanišča bi morala pomeniti za Avstrijo boljšo bodočnost. Toda vse je zanemarjeno, vse pozabljeno. Človek, ki ne pozna nesrečnega sistema, bi vprašal: S čim so Dalmatinci zakrivali, da so tako zanemarjeni in pozabljeni? Ali se niso leta 1809 vzdignili liki Tirolci ter pomagali Avstriji pregnati Francoze, svoje dobrotnike? Ali niso bili največ Dalmatinci, ki so leta 1866 pri Visu premagali Italijane ter odvrnili od Avstrije dalekosežno usodo? Vse to je resnica, toda Dalmatinci so Slovani, za katere ima Avstrija posebne vrste hvaležnost.

Ravno zadnje mesece je vzplavalo dalmatinsko vprašanje na površje povodom kombiniranih vojaških manevrov, h katerim je bil na-

povedan tudi cesar, a je vsled „prehlajenja“ izostal. Z napovedjo cesarjevega obiska so se razvila važna politična vprašanja: ali spada Dalmacija k Avstriji ali k trojedni hrvaški kraljevini, in kako je z Bosno in Hercegovino. Prvi je sprožil ta preporna vprašanja mladi baron Chlumecky, ki je priobčil v „N. Presse“ nesmiseln članek, da je treba Dalmacijo za Avstrijo nazaj priboriti ter jo vladati v starem smislu. Ta članek je obudil mnogo viharja pri Hrvatih in Madjarih. Odgovarjalo mu je vse dalmatinsko in hrvaško-srbsko časopisje sploh, a v glavnem madjarskem organu je odgovoril grof Batthyany, ki je dokazal, kako je Avstrija od začetka zanemarjala Dalmacijo, in da je vsled tega res čudno, kako so se sedaj hipno odprla srca za Dalmacijo. (Ta briga pa je sedaj le v tem, da se je izvolila posebna komisija, ki naj prouči gospodarske in kulturne potrebe Dalmacije.) V kraljevi prisegi povodom kronanja ogrskega kralja 6. junija 1867 je določno priznано, da spada Dalmacija k trojedni kraljevini, in po tej k ogrski. Glasom iste prisege pa

ima baje Ogrska tudi pravico do Bosne in Hercegovine, ker prisega se je glasila: Vse dežele, ki bi se z božjo pomočjo (in seveda v prvi vrsti s pomočjo bajonetov in topov!) v bodočnosti nazaj pridobile, bodemo priklopili tej deželi (deželam ogrske krone)“. Zato je velika krivica — piše grof Batthyany, da se je Dalmacija dosedaj upravljala kot avstrijska provincija. Vse, kar se je v Dalmaciji stotilo, se je storilo zaradi Bosne in Hercegovine.

Avstrijske državnike je v resnici zadnje čase opozoril na Dalmacijo preobrat na Ogrskem in Hrvaškem, predvsem reška resolucija, ko so na složnem nastopanju dalmatinskih Hrvatov in Srbov spoznali, da je konec avstrijske vladne modrosti: divide et impera. Tak je sedaj položaj. Avstrija mora ali brž pokazati, da hoče na Dalmaciji popraviti svoje stare grehe — za kar pa sama komisija za proučevanje ne zadošča — ali pa bo morala gledati, kako si z Dalmacijo njen državni tekmeč utrjuje svoje pozicije.

(Dalje prihodnjič.)

LI SANJA ŠE KATERI?

Na vojsko šli junaški so junaki,
nad njimi prapori so plapolali,
orožja, kot da v solncu so skovali,
blestela so se v temnojasnem zraki.

Li sanja še kateri izmed njih,
kaj ljubica, kaj mati draga dela?
Komu veljal je prs junaških vzdih? . . .

Grom bili so navdušeni koraki,
nevihti bil jednak je boj, ko stali
na polju so — in vsi so v boju pali —
pokrili so noči jih temni mraki.

Li misel je do doma poletela,
ali je smrt, kakor jeseni pih,
junaku morda zadnje sanje vzela?

J. Topol.

TAM NA PLANINI . . .

Tam na planini zeleni
vladal je mir . . .
Tam na poljani cvetoči
šumljal je mir . . .
Tam na poljani prostrani
sanjal je cvet —
jaz pa v noči prekrasni
želel mladostnih sem let . . .

. . . Pa na poljano cvetočo,
pa na planino zeleno,
pa na planjavo prostrano
vihar je prihrul,
meni pa v noči brezzvezdni
čas mladostne sreče je minul.

Adolf.

E. VEITH: JESENSKI ZVOKI.

že dolgo v njegovi duši in niso ga mogli odnesti časi.

„Tu pridemo naravnost nad jezero,“ je rekla Emanuela in stekla po stezi, ki je peljala med drevjem proti dolini.

„Občudoval sem nedavno to jezero. Naravnost krasota.“

„Videla sem vas, ko ste se peljali mimo. Gospod Lorenzo je ravno slikal ono partijo.“

Obmolnila sta oba. Poznalo se je na vrhovih, da se bliža od zahoda večer s tihotnimi sencami, s šepetajočimi glasovi. Mrak je padal na zemljo v lahni megli; pesmi so odmevale po gozdu; čutila sta, kako prihaja v srce sanja lepa kot bajka. Emanuela je lezla navzdol in se prijemala za veje. Pot je postajala čim dalje bolj temna in strma.

„Čujte, to je slavec!“ je rekla Emanuela in obstala naenkrat.

Tudi on je poslušal.

„Ali poznate petje slavca?“ je vprašal.

Pogledala ga je z nasmehom. „Seveda. Pogosto ga slišim.“

„Lahko se zamenja“, je pripomnil Poljanec. „Tod je mnogo tičev.“

Odšla sta dalje po ozki stezi. Emanuela se je včasih sklonila in utrgala ciklamo. Razgovor se je pretrgal. Dasi je Poljanec čutil, da bi ji imel mnogo povedati, vendar ni vedel, kaj bi govoril, da bi ne bilo banalno.

„Kako krasno je to“, je začela Emanuela, „ti večeri v gozdih, polni pesmi! Čudno pa je, zakaj se stoži človeku v njih. Nemiren postane, ali ne?“

„Človeku se hoče odtod, zasanja, zahrepeni proč — daleč!“

Odšla sta naprej molče.

„Jasni se,“ je vzkliknila Emanuela. Razgrnilo se na robu gozda, kot da se je zjasnilo. Pokazala se je vsa dolina, po kateri je šumel potok. Emanuela je stopila iz gozda in si globoko oddahnila.

„Poglejte to krasoto, to dolino z jezerom, obdano z gozdi!“ Poljanec je stopil blizu poleg nje. „Kako tiho je tu! Sama pesem . . . Pomislite, in tu naj bi bile tovarne, da skazé vso krasoto!“

„Toda zgoditi se bo moralo, ker čas zahteva tako, a krasote ostane še vedno mnogo.“ Pogledala je na zapad, kjer so se temnili rdeči oblaki. „Moderni časi ne prenašajo romantike. Škoda!“

Ob bregu je stal čoln med bičevjem. Breg je bil močviren, ozka deska je vodila k čolnu.

Poljanec je stopil v čoln in ponudil Emanuela roko. Poprijela se ga je trdo in čoln se je zagugal.

„Ali znate veslati?“ je vprašala in sedla.

„Znam, gospodična, toda čoln je zelo priprosto zgrajen.“

„Ali se bojite?“

„Ne, prosim, brez strahu!“

Čoln se je zganil in se zazibal na vodi. Dolga trava in bičevje se je lomilo pod vesli. Veslo je bilo nerodno in je škropilo po čolnu in po njeni obleki. Zardel je in se opravičil. Privila je krilo k sebi in se ozrla po jezeru in po dolini. Tih večer je ležal med gozdi, z gorenje strani je prihajal lahen veter.

„Da bi bil jaz tu, vozili bi se vsak večer takole po jezeru,“ je rekel Poljanec.

„Kako bi bilo lepo! Pridite večkrat!“ Obmolnila je nenadoma.

„Pridem, gospodična,“ je rekel in se poklonil.

Ujele so se njiju oči in gledala sta se nekaj časa. Peljala sta se dalje molče. Bil je tesnoben trenotek. Zmagovale so sanje z vso silo v njem in je iskal besedi.

„Krasno je tu z vami, gospodična!“ Emanuela se ni ozrla, kakor da je preslišala te besede. Za jezerom se je pokazal temni grajski stolp. Družbe še ni bilo slišati nikjer. Ptiči so si odpevali na robu gozda, sicer pa ni bilo nikogar blizu, ki bi bil motil tišino večera. Slišalo se je v daljavi šumenje slapa in vode. Valovi so se valili počasi po jezeru in trava se je majala nad njimi. Poljanec je čutil, kako so neprestano vanj vprte njene lepe oči. Boječe je gledala na vsak migljaj čolna. Tako si je predstavljal nekdanje vse to, zdavnaj je bil doživel že vse to, še v tistih mladih letih, ko je bil odšel s sanjami v svet. In zdaj, kakor da je prišla resnica, vse je prav tako, kakor se je sanjalo.

„Ali vam bo ljubo, gospodična, ako se kmalu zopet snideva?“

„Dà“, je šepnila in se nasmejala. Bilo mu je veselo pri srcu, ona pa se je zagledala v valove, kjer je odsevalo večerno nebo. Počasi je veslal h kraju.

„Dovolite, kdo je ta gospod Lorenzo?“ jo je vprašal naenkrat, ko se je spomnil slikarja.

„Ta vas zanima?“ ga je vprašala, kot da je uganila njegove misli.

„Dà, zanimiv človek je.“

„Lahko mogoče. Sorodnik je gospe zdravnikove, sin neke plemkinje; njegova mati je baje

tudi slikala. Res, zanimiv mož . . . No, pazite!“ . . .

Priplula sta h kraju. Težko je bilo pristati ob potu. Drevesa so rastla ob bregu in so molila svoje veje daleč nad vodo. Poljanec je stopil iz čolna in ji podal roko. Čoln se je nevarno zazibal, ujela se je z vso silo za njegovo roko in potegnil jo je za seboj. Ostala je tako, kakor da se je ustrašila.

„To je bila nevarna igra . . .!“

„Nevarnejšo bi igral za vas, Emanuela.“ Poljubil ji je roko in nekaj časa sta zamišljeno molče gledala nazaj čez jezero.

Na poti so se začuli glasovi družbe.

„Pojdimo“, je rekla Emanuela in oprostila je svojo roko iz njegove. Odšla sta hitro po poti in kmalu sta došla gospo zdravnikovo, ki se je veselo smejala poleg slikarja. Ko je začutila za seboj Emanuela in Poljanca, se jima je pridružila.

Slikar je stopal molče poleg Emanuele. Govorila je ves čas skoraj samo gospa zdravnikova, vzklíkajoča vsak hip: „Ah, kako romantično!“

Ko so dospeli na vrt, je stala tam že cela družba, posedala je po klopeh, profesor si je brisal pot s čela, gospodične pa so se hvalile, da niso utrujene. Poljanec se je hitro poslovil. Voz je stal zanj pripravljen. Vabili so ga vsi, naj skoraj zopet pride. Emanueli je poljubil roko in veselo je odšel. Ko je sedel že v koleselj, je stopil na prag Mlinski in se mu globoko priklanjal. Naročal je pozdrave za gospo Mareno in klical za njim: „Na svidenje!“

Koleselj je zadržal. Družba je mahala z robci v pozdrav.

Lep večer je ležal po cesti čez polje, koder je drdral koleselj. Neskončna pesem je polnila svet, in Poljancu je bilo pri srcu mehko, toplo.

In ko je došel domov, je stal ob oknu sanjaje, njegova duša pa je obletavala Emanuela.

In sedel je za mizo ter začel pisati . . . Pisal ji je, kako je nosil že dolgo misel nanjo, še iz onih časov, ki leže v prvi mladosti, daleč pred življenjem. Izpremenile so se te nejasne sanje v živo hrepenjenje, ko se je zopet vrnil domov in je bil blizu nje. Pisal je, kako je vzbudila vsa njegova čustva, ko jo je videl prvič zopet onega večera ob gozdu s slikarjem in kako ga je poslej neka sladka slutnja neprestano vabila na Mlinsko.

„In naša duša sluti, gospodična, vjemite“, je pisal, potem pa je obstal pri tem stavku in premišljeval. Nezadovoljen je bil sam seboj, utrujen od dolgih misli. Prešel je vse to in čital dalje. Pisal je o družbi, o mestu, o modernem svetu in

o zapuščenosti ljudi, ki iščejo povsod velikega, sebi sorodnega in so zato osamljeni v družbi.

„Čutite-li tudi Vi to, gospodična?“ je spraševal v pismu. Zopet je pomislil. „Pišem vam, kot svoji najintimnejši prijateljici, zato oprostite moji drznosti, saj čutim, da je neko sorodstvo med najinimi srci, ker Vam morem vse, vse zaupati. In kako srečen sem v tem trenutku, ko Vam morem pisati svobodno: razumeli me boste, kako sem v teh časih potreboval človeka . . .“ To je bil konec pismu. Hotel je povedati, da jo ljubi in da je ljubosumen za vsak hipec, ki ga preživi v družbi družega moža. A pero se mu je ustavilo, besede ni našel, da bi ji razkril brez vsiljevanja svoja čustva in svoje želje . . . Mučil se je in iskal izraza, nežnega, spoštljivega, gorkega za svoje čustvo, a vsak se mu je zdel banalen, prozajičen. Zelo pozno je že bilo, ko se je naposled utrudil in je odložil pero. Hotel je zjutraj nadaljevati. Utrujen je zaspal. Ko pa se je kasno zbudil, se je takoj ozrl na mizo. Tam je še ležalo nedovršeno pismo za Emanuela. Spomnil se je vseh misli, kakor so mu bile prišle sinoči, a izginila je vsa nemirna toplota iz srca, naselil pa se je vanje dvom in strah, da se v Emanueli moti.

„Morda se le igra z menoj,“ je pomislil in hotel je raztrgati pismo, a stopil mu je pred oči njen odkrito se smehljajoči obraz; čutil je njene prijazne poglede in čul njene sladke besede: „Pridite še večkrat! . . .“ Ne, ni se mogla igrati, preiskrena je za to. „Ta neprisiljena intimnost, priprosta ljubeznivost . . .“

„Dà, razumela bo. Tudi, ko bi bilo drugače, razumela me bo,“ je govoril sam sebi. Sedel je k mizi in je hotel pisati dalje. Roka pa mu je obstala in ni vedel, kaj bi zapisal, dasi mu je bila glava polna. In razjezil se je sam nad seboj, da se vznemirja kakor mladoleten mladenič, ki je stal prvič s tujo gospodično na samoti. Ta kraj ga je zastrepil s svojo romantiko, in zdaj sanjari, ko je prišel z namenom, da dela, popravlja, rešuje! Ali smo res Slovenci le ljudje čustva, a nerabni za delo, akcijo, energijo? — Ne, ne, to mora biti le ta dolenski vzduh, — zato čim prej vun iz njega! — Tedaj je vstopila teta Marena.

„Slabe volje si bil sinoči, niti govoriti nisi hotel. Kaj ste imeli?“

„Pričakoval sem več od družbe na Mlinskem, a tudi tam je pusto. Mislil sem, da bom zahajal pogosto tja, a ni nič posebnega. Sploh je dolgčas tu, da mora človek postati slabe volje. Kmalu pojdem na popotovanje. Tod po Dolenj-

skem je pust, vse tako majhno. Kako le morete živeti tukaj! Nevoljen je pil kavo. Teta pa je vzdihnila, kakor je bila njena navada. „Komaj si prišel in že zopet pojdeš!“ In pristavila je: „Privaditi se je pač treba“.

„Odpočil sem si in zdaj pojdem. Res, nekaj časa je tudi tu lepo, a kmalu postane človeku dolgčas“.

„No, pojdeš pa zopet k Vraničevim in tam te potolažijo,“ je rekla Marena in se posmejala. Odšla je na dvorišče.

Poljancu je bilo neprijetno, da ga je spomnila Cerovca. Izogibal se je teh spominov. Odšel je na polje. Mirno jutro ga je nekoliko utešilo. Ni hotel misliti na to, kar se je bilo zgodilo. Očital si je vihravost, nestalnost ter se spomnil svojih načrtov.

„Naša doba potrebuje mirnih ljudi, pre-mišljenih . . . In jaz sanjarim! Kako se je moglo zgoditi tako z menoj? Čisto sem se pomehkužil. Družba je kriva tega. Kako majhni ljudje so vsi tukaj! Družba na Cerovcu — kup fantastov! Pomeša se človek med njimi in izgine. In na gradu! Nič velikega, nič resnobnega. Sama pijača, zabava in ljubkanje! Naš narod pa ne potrebuje sanjarij. Časi so resni. Treba je delati, učiti ljudstvo, organizirati domače sile, navdati potaplja-joče se ljudstvo z upom rešitve na domači zemlji, kazati mu pot do blagostanja in ga dvigniti . . .“

In spomnil se je, da od vsega ni storil ničesar. „Tu je dokaz, kako je potrebno, da je razum nad čustvom,“ je zamrmral nevoljen in osramočen sam sebi, da bi potihnili vsi očitki, ki so se oglasili v njegovi duši ter mu zbu-jali kes.

Hodil je po polju, se silil pregledovati žita po njivah, ogovarjal je kmete in potem je odšel domov. Poiskal si je knjigo o narodni ekonomiji ter začel čitati. A misli so ga zanesle drugam in naenkrat je obstal.

„Pa kaj,“ je začel premišljati, „če bi ji pisal kot prijateljici? Visoka je duša v nji in razumela bi me, kako je včasih človeku pod prevarami čustev, ki nimajo ničesar razum sebe in si ne vedo kako drugače krajšati dolgega časa življenja. Zakaj nočejo višje tisti, ki morejo?“ Začel je pre-mišljati celo družbo na Mlinskem, medicince, sli-karja, profesorja, dame, gospo zdravnikovo.

„In ona je nad vsemi temi,“ si je govoril, in spomnil se je, kako bo zopet z Emanuelo na jezeru, ko bosta govorila in bo prijeten, krasen večer . . .

Nezadovoljen je zaprl knjigo. „Ali nisem majhen, nizek, suženj družbe, da se ne upam iz-raziti? Naprej človek!“ Vzel je papir in začel je pisati novo pismo . . . Kmalu je dovršil in za-pečatil. V veži je zaslišal pogovor. Vtaknil je pismo v žep in odšel doli.

Med vratmi je govorila teta Marena s si-novcem.

„Glej,“ je rekla, „že zopet zaradi vode!“

Gospodar je Poljanca prijazno pozdravil.

„Sklenil sem odprto kupčijo z Mlinskim. Ako dobim ves svet z vodo, plača za moj gozd deset tisoč. Slap je samo za škodo. Zakaj bi ga ne prodali! Meni pa je potreba denarja, slabi časi so sedaj. Odstopim vam tisoč goldinarjev za tisti svet, ki leži ob vodi, dasi ni vreden niti sto gol-dinarjev. Plačano bo vse pošteno, da bi bilo greh pustiti“.

Marena je gledala v tla in premišljala.

„Tako je svetoval tudi Mlinski,“ je rekel Poljanec.

„Pameten mož je to. Deset tisoč! Kje bi jih sicer dobil in kdo vam da za ped zemlje tisoč goldinarjev? Naredite mi torej dobroto! Ljudi se mora izrabiti, in žid dobro plača. Gozd bo izse-kan in dvajset let ne bo užitka iz njega. Voda samo izpodkopuje in trga ježe. Žid pa bo vse obzidal. Tovarno napravi in kupčija bo boljša, denar pride ljudem v roke“.

„To misli tudi Goranov,“ je rekla Ma-rena.

„Goranov je v dolini in vse bo ostalo v družini. Sorodniki smo“ . . .

Marena je premišljala in odšla v sobo. „Gre se za tisoče; treba je torej dobro pomisliti,“ je rekel gospodar in je odšel za njo.

„En zavožen voz potegne tudi druge za seboj,“ je premišljal Poljanec in hodil nemirno po dvorišču.

Ko pa sta se teta Marena in gospodar vrnila iz hiše, sta se glasno prepirala. Gospodar je to-goten sedel takoj v svoj voz in kričal: „Že prav! A zato me vendar ne uničite, čeprav hočete! To je zahvala, da ste bogati z denarji mojega očeta! Sramota!“ Udaril je po konju in se odpeljal brez slovesa.

„Tak je sedaj svet! Drug čez drugega,“ je vzdihovala Marena. „A kaj morem storiti? Dala sem vendar že besedo Goranovemu, — nazaj ne morem!“

(Konec prih.).

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Mučeniki. Slike iz naše protireformacije. Napisal A. Aškerc. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner — VII+167 str. Cena knjigi 3 K, vezani 4 K 50 h.

Le povejmo, da je v gotovem smislu značilno, da izide poročilo o Aškerčevih Mučenikih mesece potem, ko je njegova knjiga prišla na literarni svet. Takrat, ko so izišli Mučeniki, se je sloven. literarna javnost zopet razdelila v troje falang. Falang pravimo, ker je res tako. V falangini glavi stoje tisti, ki imajo lastne besede, nato tisti, ki imajo tudi še nekaj lastnih besedi in bolj zadaj tisti, ki samo še brenčé spremljajo recitativ prvakov svoje falange, čisto zadaj pa nebroj tistih, ki sploh not, v tem slučaju Mučenikov, ne poznajo. Bilo je torej troje falang. Prvo so tvorili mecenatje, ki brezpogojno kujejo v nebo vse, kar „spesni, spesnikuje — ali napiše“ „naš Aškerc“; v drugi so se znašli tisti, ki z večjo ali manjšo upravičenostjo trde o sebi, da imajo lastne estetske nazore, tudi „o Aškercu“, nekateri so celo rekli, — seveda čisto potihoma — „o arhivarju Aškercu“, — tretja falanga pa je bila izvečine uniformirana, in je govorila le o apostatu, heretiku in je bila izmed vseh treh najbolj disciplinirana; imela je tudi svojo zastavo, belo-rumeno, dočim je druga falanga nosila na svojem čelu velikansko steklenico rudeč tinte in precej oguljeno orjaško gosje pero. Prva je imela veličastno bandero, na vrhu polmesec in zvezda, na banderu pa na belo-modro-rudečem fondu Aškerčeva doprsna slika. — Vse tri falange so se lepo zbrale vsaka pred svojim minaretom, na minaret je splezal falangin muezzin in je s stereotipnim glasom in stereotipnimi gestami odmolil svoj Mučeniški konfiteor; falange pa so verno in po strogih predpisih stereotipno odgovarjale, potem pa so se razkropile. Običajni obred je bil končan, Mučenike pa so pokopali: prva falanga v lepe steklene omare, druga v arhiv, tretja pa je Mučenike še enkrat temeljito prežgala, temu pepelu pridela 16 % „Trubarjevega“ pepela in vse skupaj bacnila v širne katakombe za literarno žlindro. — In Aškerčevi Mučeniki so bili.

Pravzaprav je dosadno, če človek neprestano v figurah govori; ampak včasih je to koristno, posebno tedaj, če se dotičnik ne upa prav z barvo na dan. No, mi bomo raje nehali. Samo to še dostavimo, da sta najbolj kričali tretja in prva falanga, druga je bila bolj tiha, radi tistih ušes namreč, ki baje včasih rastejo tudi na stenah.

Iz vsega, kar nam je doslej ušlo izpod peresa, utegne brumni čitatelj dobiti negotov utisk, kakor da z Mučeniki nismo povsem zadovoljni. — Je že mogoče. Resnično pa je, da se ne skladamo s tistimi, ki apodiktično trde, da Mučeniki niso nič drugega, kakor verzificirane dnevne novice iz protireformacijske dobe, anekdote brez vsakega poetiškega poleta v slabih verzih, Reimgeklingel — in ki hočejo vedeti, da g. Aškerc na omot namenoma in v dobri svesti si, zakaj, ni napisal: spesnil A. Aškerc, marveč: napisal A. Aškerc. Toliko na znanje in v vednost. Kadar pride pravi moment, pa povemo svoje mnenje odkrito in moško. Zdaj pa h knjigi sami in v drug ton.

„Mučeniki“ so pendant, ali če hočemo, nadaljevanje „Primoža Trubarja.“ To je pesnik tudi sam označil s tem, da je na čelo prologa „Mučenikom“ postavil citat iz

svojega „Trubarja“. Dočim je v Trubarju pesniški orisal reformacijo, nam izkuša v „Mučenikih“ v vezani besedi naslikati položaj slovenskega naroda za krutega protireformacijskega vladanja Karla, Ferdinanda in škofa Hrena. Vse to bi utegnilo biti nad vse hvaležen predmet široko zasnovanemu epu. Aškerc pa izkuša doseči isti efekt na ta način, da je ustvaril 50 samostojnih krajših ali daljših pesnij, ki jim so predmet posamezni zgodovinski ali na podlagi zgodovinske istine prosto prirejani, legende nazvani, dogodki. Vmes je vpletena tu in tam pesem splošnejšega značaja. Enotna torej ta knjiga ni, če izvzamemo skupno historično ozadje protireformacije. Pesnik je šel celo tako daleč, da je sprejel vmes celo pesen, ki je temu okviru čisto tuja („Aleksandrina knjižnica“) in ki je s protireformacijo le v daljnem duševnem sorodstvu: kakor v protif. Hren, tako je 389 l. pustošil škof Teofil med Aleksandrinici.

S tako poetično licenco je tudi vzeti naslov „Mučeniki“, kateremu se je oporekalo od marsikateri strani. Marsikaj namreč je sprejeto v knjigo le zato, da tudi od strani osvjetljuje dobo, ki jo ima knjiga kot predmet in ki jo moramo po vsej pravici imenovati za naš narod mučeniško. — Zanimivo je, kaj vse nam pripoveduje Aškerc v tem zgodovinskem kaleidoskopu. Dovoljeno nam bodi, nanizati tukaj zgodovinske momente, ki jih je Aškerc v „Muč.“ opesnil. S tem dosežemo dvoje: prvič dobimo tem potem vpogled v knjigin aparat in drugič izve marsikdo detajle iz onih časov krutega verskega fanatizma, ki bi mu inače utegnili ostati neznani. Saj vemo, koliko literarnih publikacij se pri nas v obče pokupi!

1585. 1.: Od škofjeloškega kapelana Vurcnarja najeti kmetski razbojnik napadejo protestantskega predikanta Dalmatina in ga pobijejo na tla. — 1584: Troje sodov protestantskih knjig pride v Ljubljano utihotapljenih, ker so kot protikatoliške prepovedane. — 1586: Novica o Trubarjevi smrti potre Slovence. — 1569: Akvilejski naddijakon Montagnana preišče kartuzijanski Jurjev kloster in ga najde od menihov ostavljenega. — „Skakači“, t. j. vsled verskega fanatizma obnoreli ljudje časte boga z bohotnim plesom. Tudi nje je smatrati kot mučenike, saj so obnoreli vsled silnega verskega pritiska od te in one strani. Tako se pojavi kot skakačica 1583, v Planini Maruša Medvedova, 1584. v Koroški Beli Jerom Stopistran, 1608. pa v Moravčah kovač Matija Golež. S temi posamezniki pleše seveda velika truma dobrega in verskoobnorelega ljudstva.

1570: Ilija Gregorič napade s 300 kmeti-tlačani kartuzijanski „Jurjev kloster“. — 1587: Peter Kupljenik, slov. predikant, ki so ga bili odgnali v Rim v ječo, se je rešil s pomočjo ječarjeve hčere in se vrača domov. — 1587: Jurija Bohinjca, obče spoštovanega ljubljanskega meščana, da škof odtirati v ječo, ker je čital slov. protest. biblijo. — 1593: Francesco Barbaro, oglejski patrijarh, je prepotoval vse slov. dežele in poroča papežu o obupnem stanju katoliške cerkve v teh deželah in o svojem nasilnem postopanju proti protestantom. — 1593: Župnik Lapidica v Kranju se na pritisk došlega papeževega inkvizitorja Barbare Francesca odpove krivi veri in svoji ženi in deci. — 1593: Opatka nunskega samostana v Mekinjah, Suzana, se vzlic pritisku Francesca Barbare neče odpovedati svobodi nove vere in se da raje v celico živa zazidati. — 1594: Kamniški meščanje razlagajo svojemu vicedomu Suardi, zakaj so se oklenili

nove vere. — Škofa Hrena jutrna molitev, vpesnjena na podlagi njegovih zapiskov v njegovem dnevniku; polna verske besnosti. — 389: Škof Teofil v Aleksandriji fanatizuje množico, da gre rušit poganska slavna svetišča, med njimi svetovnoznan Serapeion z dragoceno knjižico. (Paralela med početjem Teofila in Hrena!) — 1598. 1. nov.: Škof Hren prepodi z velikim truščem prot. predikante iz cerkve ljubljanske meščanske bolnice (pri sv. Lizabeti), razbije krstni kamen, da v Ljubljano pometati trupla prot. ranjkih, blagoslovi cerkev nanovo in zapoje slovesni „Tedeum“. — 1598: V prot. deželni šoli ljubljanski je cerkev vsak pouk ustavila. Bohorič jemlje slovo od svojih učencev. — 1599: Pečovič, graščak lanšpreški, reši zvičajno predikanta Znojliška pred zasledovalci. — 1598: Turki privro pred Ljubljano. — 1598: Prot. izgnanci se poslavljajo od domovine. Slov. protestantje se poslavljajo od svojih knjig. — 1600: Z Dobrača prožijo preganjani protestantski kmetje skale na versko komisijo, ki jih je prišla spreobračat. — Škof Hren v Vinjem dolu pri pijančku župniku Trtniku, ki so mu biblioteka sodovi v vinski kleti (Satira.) — Vozniku Kosu, ki je na vozu zaspal, ukradejo protestantje knjige, ki jih vozi. — 1601. 9. jan. je škof Hren v Ljubljani drugič javno požgal vse polno prot. knjig. Iz množice stopi Kristus sam: „Če sam bi hodil še po svetu tem, vi mene bi sežgali zdaj, to vem!“ — 1600: Hren v Velenju prekolne predikanta Dolnjaka, zavzame cerkev z naskokom in požge vse prot. knjige. (Konec satiričen.) — 1601, 13. marca Hren spreobrača kropenske kovače. Eden se mu neče vdati, zato pride na sramotilni oder, potem pa ga preženó. — Pred 1. 1607: v Golčah poženo katoličani prot. cerkev s smodnikom v zrak. — 1601. 27. jan. Hren požene prot. cerkev sv. Križa v Kamniku s smodnikom v zrak in se norčuje, da se je zgodilo čudo z neba in da je bog vzel sv. križ k sebi v višave. — 1601. jan.: Knez Ferdinand razglaša, da bodo odslej vse krivoverce izganjali, njihove šole pozapri, da je vse prot. knjige sežgati in protestante oblasti ovaditi. — Luteran Kremenjak vzpodbuja sovornike k vztrajnosti. — Legenda o sv. pepelu požganih knjig, ki bo najboljša seme svobodnih bodočih dni. — Ahasver ob grmadi prot. knjig: Nekdaj so sežigali ljudi, zdaj sežigajo samo še knjige. Pride čas, ko tudi teh ne bodo več. — Dvoje brezpomembnih pesni: legenda o stari knjigi. — Jezuitov spremljevalec (Goethejev: der Geist, der stets verneint.) — 1601. febr.: Hren prisili Ljubljančane, da mu prisežejo zvestobo katol. cerkvi. Luteran „Kremenjak“ jim v „pridigi na ulici“ upravičeno predbaciva nestanovitnost in bojzljivost: „Za gospodarja preskromen je sam, rajši zato je Slovenec le raja! . . . — 1601. apr.: Mati predikanta Znojliška je umrla v ječi, na ljubljanski Tranči, kamor so jo bili odvedli zaradi njenega prot. verskega naziranja. Njeno hči in predikanta Znojliška sestro zadene iz istih vzrokov ista usoda. Znojlišek sam pa se mora skrivati po gozdovih, zato, ker je širil novo vero in ljudi učil brati. Sestra njegova, Ana, bi se lahko rešila ječe, če bi svojo deviško čast prodala Hrenovemu biritu „Kozlu“. Ker hoče Kozel rabiti silo, ga usmrti v silobranu. — Kmetu „Grči“, ki leži na smrtni postelji, neče katoliški duhovnik dati odveze, ker mu Grča neče izročiti biblije. — 1601: Hren prepove ljublj. meščanom v postnem času uživati meso. — 1603. Krištof Harar napade ponoči iznenada Kriško vas in siloma odtira moške pred ljubljansko sodišče verske komisije.

Luterana „Kremenjaka“ testament — (Zob za zob!) in kmet Zagorjan in kelih. — 1615: Klara Javornikova, ljubljanska protestantka, žena in mati, pred inkvizicijskim tribunalom. Ker se neče odpovedati novi veri, jo vržejo v vicedomski stolp. — 1616: Heleno Bernardinijeva, ljubljans-

skega župana žena, je verska komisija v odsotnosti njenega moža izgnala iz dežele, ker ni hotela zatajiti vere. — 1630: Umirajočega škofa Hrena mučijo strašne halucinacije. — 1635: Kmetje, ki se vedno še skrivoma drže nove vere, se dvignejo zoper menihe novega kloštra in izsilijo iz njih podpis, da se bo odslej varovala njihova „stara pravda“. Jedva so to dosegli, že jih potolčejo vladne čete. — Tožba sloven. ljudstva o protiref. dobi. (Konec prih.)

Fr. Kobal.

Silvin Sardenko, Roma. (Katol. bukvarna. Ljubljana 1906. Cena K 2, vez. 3 K 32 h. Z lavoriko zmag ovenčani cesar na kvadrigi, ki so vanjo upreženi tigri; mogočne so mu prsi, a duša mu je prepadla od groze; zakaj ugledala je pobebo smrti v obrazu umirajočega Krista. Sprlo se je življenje snovi z življenjem duha, poganska Roma z Rimom krščanskim in ta spor, ki ga nam kaže slika na čelu Sardenkove knjige, naj bi bil pač tudi predmet njegove poezije. Visok predmet je to in ne doseže, ne obvlada ga lahko beseda človeška; Sardenko sam se zaveda tega češ,

„preden mogla bi Rimu
višjo himno zapeti, —
mora zrasti ji (namr. palmi) krona
gori v sinje višave“ (str. 116).

Ali pesnik s tem sam obžaluje svoje delo, ali ga opravičuje? Ali naj ž njim vred tudi mi kostatujemo, da je bil zanj Rim za zdaj še previsok, tako da vidimo le vnanji obris bazilik in katakomb in trgov rimskih, ne pa tistih manj očitnih, a tem trdnejših vezi Rima s kulturo človeško, tudi našo slovansko? Ko bi videli te vezi, bi nam Sardenkove pesmi ne bile „rože tuje (3); domišljija bi nam plavala po svetu, koder vlada Rim človeštvu, in bi našla našo domovino, kakor jo je našel pesnik, ko se je pod rimskim „palmovim baldahinom“ (str. 21. — 22.) domislil revne vasi; „Roma“ bi postala „Rim“ in dobila tesne slike z življenjem. Z življenjem! „Kako je tam lepo, na pragu večnih mej; še dan umirajoč, je lepši nego prej“ (str. 18), — smrt v tej sliki bi zares človek skoro vzljubil, a pesniku bo težko, nas trajneje vzdržati v tej ljubezni; zakaj vsa naša duša nas kmalu potegne zopet v sreče in nesreče zemskega življenja. Zato so tudi Sardenku najbolj uspele slike iz življenja v „Romanah“ in je na pr. romanca „Z rožnega trga“ (78) vredna pesniškega imena Silvin Sardenko.

Dr. Fran Ilešič.

A. Maier: Učne slike iz zemljepisja. Vojvodina Kranjska. S 3 zemljevidnimi obriski. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. Cena 2 K, vez. 2:50 K. Vsebina: A.) Ponovilo učiva iz III. razreda (Strani neba, načrti, ljubljanski grb, občinski svet ljubljanski, Ljubljana v davnih časih, voznja in razsvetljava v Ljubljani v prejšnjih časih, ljubljansko barje). B.) Novo učivo (izprehodi po Kranjskem s pomočjo zemljevida in z uporabo domače zgodovine od najstarejših do najnovejših dob). Knjiga je namenjena učiteljstvu IV. in V. razreda ljudskih šol ter je sestavljena vzorno praktično. Pridejani 3 zemljevidni obriski Gorenjskega, Dolenjskega in Notranskega so delo učitelja Fr. Marolta v Ljubljani. Učiteljstvu bo lična knjiga pač prav dobrodošla, zato ne potrebuje še posebnega priporočila!

Perotninar. I. slovenski ilustriran mesečnik za umno perotninarstvo s priveskom za umno rejo vseh malih domačih živali. Urednik in izdatelj Anton Lehrman, Tržič, Gorenjsko. Za vse leto 2 K 40 h. List prinaša dobre članke in ima lepe slike, zato ga prav radi priporočamo.

M. Žunkovič: Kdaj so zasedli Slovani osrednjo Evropo? Kromeriš 1904. O tej zanimivi knjigi poročajo ob-

širno „Narodni Listy“ v č. 262, z dne 23. sept. 1906 in sicer v podlistku, ki ga je napisal Jos. Kuffner.

Dr. E. Volčič: Zbornik civilnopravnih zakonov. Naša pravdoznanska literatura je doslej kaj skromna, saj ima edino bodrilo v omejeni rabi slovenskega jezika pri nižjih oblastvih in še to ne po vsi naši domovini. Skoraj vse publikacije so v zvezi z delovanjem društva „Pravnik“. V novejšem času je tako izšel l. 1902 v tiskarni J. Blasnika nasl. izvršilni red J. Kavčnika, tekem t. m. pa izide tudi zbornik civilnopravnih zakonov dr. E. Volčiča. Kakor smo razvideli, sta obe deli urejeni po enakem načrtu; dodani so odgovori prav. ministrstva in odločbe najvišjega sodišča, tako, da je s tem podana tudi oficijalna razlaga dotičnih zakonov. Zbornik pa ne vsebuje samo zakonov, tikajočih se zasebnopravnih sodišč, temveč tudi določila o javnopravnih in konzulatnih sodiščih; posebno obširno se razpravlja o pristojnostni meji med sodnimi in drugimi oblastmi. Knjiga ne bo zadovoljila samo pravnikov, nego bo v korist vsakemu Slovencu, saj je pouk o tej stvari pri sedanjem prometu in življenjskem toku potreben vsakemu.

Obenem izide v posebni knjižici: odvetniške tarife, jezikovne naredbe za hrvatske in slovenske pokrajine in pa določilno sodnih pristojbinah. Vsebina kaže, da ta knjižica ni samo strokovna, temveč tudi sicer za nas dosti važna.

Tiskarna J. Blasnika nasl. ima do 20. t. m. odprt rok za plačujoče naročnike, ki dobe zbornik vezan za 6 K 50 h, drugo knjižico pa za 1 K 40 h, — poština tu ni všteta.

† **Jan V. Lego.** Te dni so pokopali v Žižkovu pri Pragi Slovana, kateremu se imamo Slovenci v obilni meri zahvaliti, da so nas začeli spoznavati slovanski bratje na severu.

Jan V. Lego se je rodil dne 14. septembra 1833 v Lhoti pri Zbirovu blizu Plzni na Češkem kot sin zaslužnega učitelja. Dovršil je gimnazijo v Plzni in si izvolil po dovršeni maturi uradniški poklic po rudarskih uradih. Želja, da bi spoznal jugoslovanske narode, posebno pa nas Slovence mu ni dala pokoja in vsled tega je zapustil svojo službo in prestopil v politično službo. Dne 1. julija 1857. leta je nastopil pri okrajnem uradu v Kamniku kot kanclist. Takrat je ječal naš Kamnik še v nemških sponah, meščanstvo ni bilo zavedno, vobče je vladala velika indiferentnost. Legovi kolegi so bili seveda vsi strogo nemškega mišljenja in nazivali so ga navadno „tujec“. Lego je dopisoval iz Kamnika v razne češke liste ter tako seznanjal severne brate s Slovenci. Najboljša prijateljca sta si bila s takratnim učiteljem M. Močnikom. Že leta 1858 je bil pozvan k vladi v Ljubljano, kjer se je seznanil z vsemi tedanjimi ljubljanskimi rodoljubi. Dosegel je, da so bile na vzporedu koncertov, ki jih je prirejalo ljubljansko filharmonično društvo, vedno kake nove slovenske skladbe. Seveda ni bilo filharmonično društvo v tistem času na izključno nemški podlagi, kakor je to dandanes. Pomagal je ustanoviti „Narodno čitalnico“ in Dramat. društvo“. Leta 1860 je prišel Lego v Trst k namestništvu. Tukaj je ustanovil prvi slovenski pevski zbor, iz katerega se je pozneje razvila „Čitalnica“. Iz Trsta je bil prestavljen na Dunaj v ministristvo, odkoder je odšel vsled bolezni domu na Češko. Toda kmalu so ga poklicali zopet na jug, v Pulj, kjer je služil v arzenalu, dokler ni stopil kot adjunkt pomorskega komisarijata v pokoj. Leta 1874 se je pa preselil v svojo domovino ter je sprejel v češkem muzeju službo skriptorja. Z Janom Legom je legel v grob mož, ki je žrtvoval vse svoje življenje do visoke starosti češkoslovenskemu pobratimstvu in med nami ni menda izobraženega Slovenca, da bi mu bilo ime Jan Lego neznano. Izdal je za Čeha tudi slovnico slovenskega jezika. Bil je meščan Ljubljane, častni meščan

Kamnika, častni član „Slovenske Matice“ in „Glasbene Matice“, „Sokola“, „Narodne Šole“ in mnogih društev.

Odkritje Vegovega spomenika v Moravčah. V nedeljo, 16. septembra, so odkrili v Moravčah Vegov spomenik. Na mramornatem podstavku stoji doprsen kip iz bron, vlit v cesarski dvorni livarni na Dunaju. Kip je delo akad. kiparja Zajca, ki se mudi sedaj v Parizu. Podoba tega doprsnega kipa je prinesel „Slovan“ l. 1903/4 str. 192.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovensko gledališče. Z 2. oktobrom t. l. se odpre gledališka sezona. „Dramatično društvo“ je izdalo svoj program, ki obseza zopet dramo, opero in opereto. Ako upoštevamo, da ima društvo na razpolago jedva 32.000 K stalnih subvencij, da znaša poprečni dohodek posamezne predstave le 300 K in ako primerjamo dalje dohodke našega gledališča z dohodki in podporami, ki jih imata hrvatska gledališča v Zagrebu in srbsko gledališče v Belemgradu, ki gojita le dramo in opereto, potem se moramo čuditi, da je društvu možno sploh začeti z novo sezono. Hrvatsko gledališče ima 110.000 K stalne podpore ter ima za bodočo sezono proračunjenih 300.663 K skupnega dohodka. Poprečni dohodek predstave znaša 610 K. Srbsko gledališče ima 78.258 frankov stalne podpore ter ima za bodočo sezono proračunjenih 233.630 fr. skupnega dohodka. Poprečni dohodek predstave znaša 552 fr. Te številke govore glasno, da so dosedanje subvencije slovenskega gledališča nevdržljive, ako hočemo, da se naše gledališče dvigne na višjo stopinjo, dostojno vsega slovenskega naroda in metropole! — Za bodočo sezono se je vvedlo pri našem gledališču enotno vodstvo, kar naj bi bil prvi korak k samostojnemu in neodvisnemu ravnateljstvu, ki ga mora dobiti naše gledališče prej ali slej. Vsa slovanska gledališča (da ne omenjam drugih) imajo svojega vodjo, le pri slovenskem deželncem gledališču tlačani odbor „Dram. društva“ že dolga desetletja z najvišjim samopožrtvovanjem in v lastno škodo; en odbornik pa prevzema nase breme intendanta, ki je spričo navedenih sredstev in pa spričo nedostatnega osobja pač najtežavnejši izmed vseh narodnih poslov, hkratu pa tudi najnehvaležnejši. Zelo instruktivno v tem oziru za naše občinstvo je poročilo bivšega odličnega intendanta hrvatskega gledališča.

O božiču l. 1893 je bil gospod Stjepan pl. Miletić* pri hrvatskem banu in pri tej priliki je bil govor predvsem o tem, kako naj bi se napravil konec diletantovskim tedanjim razmeram pri hrvatskem deželncem gledališču. In takrat je dejal pl. Miletić: „Glavna napaka v naši gledališki upravi je bila po mojem mišljenju, da ni bila nikdar organizovana, urejena. Bilo je tu i ravnatelj in odbornikov in vladnih poverjenikov, samo enega ni bilo — intendanta — v pravem smislu besede“. — „Kako si vi mislite to organizacijo?“ je vprašal ban grof Khuen-Hederváry. — „Tako, kakor je n. pr. urejena na nemških dvornih pozornicah“, je odgovoril Miletić. „Intendant je samostalen šef v svojem oddelku. On ima vso odgovornost, ali zato nima nihče pravice vpletati se v njegove posle. Ako se hoče doseči umetniški napredek, se morajo dati intendantu svobodne roke in pravico do inicijative. — Kadar pa potrebuje kakšnega nasveta, — tedaj si bo že znal poiskati sposobnih ljudi. Končno stori vsak človek tuintam kakšno neumnost, ali boljše je vsakakor neumnost enega človeka, nego li petorice. Najglav-

* „Hrvatsko glumišče“. Dramaturški zapisci. Napisao Stj. Miletić. Zagreb, 1904.

J. Lego

neje je, da uživa intendant popolno zaupanje . . . v umetniškem oziru mora imeti vse one pravice, ki jih je zahteval zase že pred 40 leti Laube*. — Teh Laube-Miletičevih nazorov sem bil od prvega dne, ko je moja noga prestopila prag gledališke pisarne; te svoje nazore sem zastopal ustno v odboru in pismeno v časopisju ter jih zastopam še danes z vsem prepričanjem; zastopam jih pa danes tem energičneje, ker me je tudi mnogoletna praksa potrdila v tem, da so ta načela za vsak zavod — pa bodisi kakoršenkoli — edino p i o d o n o s n a. Intendant ima že po Laubejevi praksi izključno pravico angažovanja in konsekventno tudi pravico odpuščenja članov, njegov posel je prirejanje in porabljanje repertoireja ter ima nositi vso reprezentacijo gledališča. Izključeno mora biti torej vsako vmešavanje izven vodstva stoječih faktorjev, sicer nastane v zavodu najhujše in pogubno zlo: anarhija. Saj se dogodi, da se čuti ta ali oni član zapostavljenega ali krivično zanemarjenega; dogodi se često, da ta ali ona članica z določeno ji ulogo ni zadovoljna ter si želi druge; dogodi se, da mora kak član mnogo delati, a drugi mora na delo čakati . . . Toda vse to se dogaja iz vzrokov, ki so članom, publikli in časopisju neznani, ki pa so vsekakor za intendanta odločilni. Smešnih in škodljivih sekatur si ne dovoljuje noben resen gledališki vodja. Pri našem gledališču pa je v tem oziru položaj tak, da je vsako šikaniranje že a priori izključeno. Intendant ima na razpolago le pičlo, nikdar ne zadostno številce članov jedva za najvažnejše uloge. Uporabljati torej mora vedno itak vse. V sak član pa je po pogodbi zavezan sprejeti vsako pri-

deljeno mu ulogo, ker specialistov si naše gledališče ne more plačevati. Tako morajo torej naši igralci igrati tudi uloge, ki jim niso vselej najprimernejše ter morajo celo prve sile nastopati v manjših, a raznih ulogah. Ako bi se hotelo razdeljevati uloge le po okusu ali le po stroki igralcev, bi pri nas večina dram in oper sploh ne bila uprizorljiva. Trpeti se torej ne more, da bi se ta ali oni igralec iz samoljubnosti odtegnil dolžnosti (morda neprijetni) ter da bi njegovo ulogo prevzemal epizodist ali celo štatist. Prve, najugodnejše plačane sile morajo igrati, kadar to zahteva uspeh celotnosti, in domišljivosti se ne sme puščati nikakih koncesij. Repertoar našega gledališča je odvisen od treh faktorjev: od denarnih sredstev, osobja in večine publike. Ako bi bili ti trije faktorji zadostni za čisto umetniški repertoar, bi imeli v Ljubljani resnično umetniški zavod. Dokler pa tega ni, se moramo, žal, zadovoljiti, da nam je gledališče prvo zabavišče. Iz programa bodoče sezone navajamo le glavne podatke: Drama: Dame igralko: ge. Adela Barjaktarovičeva, Avgusta Danilova, Štefanija Dragutinovičeva, gdč. Roža Noskova, ga. Mara Taborska. Gospodje igralci: gg. Dušan Barjaktarovič, Oton Boleška, Anton Daniilo, Leon Dragutinovič, Hinko Nučič, Viljem Taborský, Anton Verovšek. Komparzerijo tvorijo člani in članice opernega zbora ter gojenci in gojenke dramatične šole. Dramski novi repertoar: Izvirni: Zofka Jelovškova: „Egoizem“, — „Pijanec“, — „Ljubezen“. Fedor Jaromilov: „Veliki dan“, — „Jakobinec“. Slovanski: Gorkij: „Malomeščanje“. Ivo Vojnovič: „Ekvinocij“. Štolba: „Na letovišču“. Francoski: Molière: „Gizdavki“. Daudet: „Arležanka“. Zola: „Ubijač“. Sardou: „Teodora“. Mirbeau: „Kupčija je kupčija“. Bernstein: „Baccarat“. Italijanski: D'Annunzio: „Giocanda“. Traversi: „Svatbeno potovanje“. Gallina: „Tako ti je na svetu, dete moje“. Nemški: Goeth: „Faust“, I. del. Hauptmann: „Potopljeni zvon“, — „Elga“. Fulda: „Maskarada“. Rosenow: „Maček Spaček“. Schönherr: „O kresu“. Nordijski: Ibsen: „Stebri družbe“. Björnson: „Nad našo silo“. Strindberg: „Opojnost“. Angleški: Shakespeare: „Kakor želite“, „Trgovec nebeški“ (v novem prevodu), — „Hamlet“ (v novem prevodu). Shaw: „Izgubljeni oče“. Opera in opereta: Dame pevke: Gdč. Kamila Prochazkova, Roža Reissova, ga. Marija Skalova. Gospodje pevci: Gg. Julij Betetto, Jan Oufednik, Adolf Ranek, Mihael pl. Rezunov, Jan Zach pl. Zachov. Kapelnik: gosp. Hilarij Benišek. Operni zbor šteje 14 gospodov in 14 dam. Orkester: godba c. in kr. pešpolka št. 27, kralj Belgijcev. Novi operni in operetni repertoar: G. Donizetti: „Lucija iz Lammermoora“. H. Marschner: „Hans Heiling“. R. Leoncavallo: „Zaza“. M. J. Glinka: „Ruslan in Ljudmila“. V. Rebikov: „Jelka“. G. Bizet: „Biseri“. G. Puccini: „Madam Butterfly“. Jules Massenet: „Manon“. Audran: „Poupée“. S. Albini: „Nabob“.

NAŠE SLIKE.

E. Veith: Jesenski zvoki. (Umet. priloga). — **Slap pod Rinko.** V Logarski dolini slap pod Rinko v Savinskih planinah. — **A. Bugereau: Pred amorjem.** Vili z bogom ljubezni. — **Sušenje duhana v Bosni.** — **G. Bretegnier: Narodni divadlo v Pragi.** — **Karlovi most in Hradčani v Pragi.** — **W. L. Arndt: Ciganka.** — **Jovan Sterija Popovič.** — **Jan Lego.**

